یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دکابردن چیقا باشلادی	فیورال (شباط) 1932	سان 27

بو ساندا:

سیاسی بولوم:

1 ـ [illegible] مسئله سیگه ضربه. — باش مقاله

2 ـ [illegible] « یالغانچا تاریخی III (غوقند مختاریتی نك 14نچی ییل دونومی مناسبتیله). — چوقای اوغلی مصطفی

3 ـ توركستانك مختارلیغی وه اونی دان تورتا اوزوش یولی. — مج.

4 ـ مجموعه‌مزنك تیلی حقنده. — ایسان تورسون

5 ـ توركستان ساوت مطبوعاتنده بر تاراش. — چاغاتای

6 ـ توركستانده بوتك ورلد وحشیلیکی.

7 ـ توركستانده تورغالیلی حركاتی.

8 ـ تورال تاغلاش تونغرانسی.

9 ـ اوراز شرقده. — [illegible]

10 ـ توركیه حقنده ساوتلار یالغانی.

خبرلر بولومی:

11 ـ توركیه ده

12 ـ توركستان خبرلری

Yach Turkestan

Janvier 1932 (Le jeune Turkestan) No. 26

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

بولیمزغا توغری کیلگن بوتون یازولار اوچون مجموعه‌مزنك بیتلری آچیقدر. باسلمادان یازولار قایتاریلماس.

آبونه شرطلری:

ییللغی 4 دولار، آلتی آیلغی 2/1 دولار، اوچ آیلغی 1/2 1 دولار

سایغیلی اوقوچیلاریمزغا

سایغیلی اوقوچیلاریمزنك مادی وه معنوی مظاهرتلری آرقاسندا چیقیب تورگن «یاش توركستان»، سوڭ آیلار یول جهتیدن كوب آغرلیقلار قارشوسندا توروتدی. باشقارمامزنك مالی جهتی شوندای آغر بر وضعیتده ایکن «یه‌ڭی توركستان» نك قاپالیشی «یاش توركستان» وظیفه‌سینی یوروتیشدان كوب آرتدیروب قویدی. بو اولوغ وظیفه‌نی بجه‌ریش اوچون اڭ بویوك شرط مجموعه‌مزنك حجمینی كیڭه‌یتیشدر. بو یولدا سایغیلی اوقوچیلاریمزنك یاردملارینی كوته‌مز.

باشقارما.

مجموعه‌مزگه تیوشلی هار تورلی یوللانغانلار اوچون آدره‌س:

Moustapha Tchokai-Oghly

48bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine)

France

Abdulvahap Kara

یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەكابر-ندان چیقا باشلاغان	فبرال (شباط) 1932	سان 27

«ضربەلی مسئله» گه ضربه

آلا شدتلی تدبیرلەرگە رغماً بولشەویکلەر توركستانده پاختا اونومینی بو ییل هم اوز وقتنده ییغیب آلالمادیلار. 1931 نچی ییلی بوتون توركستان غازیتالارینك صحیفەلەری كوبینچه پاختا حقەدەغی قرار وە امرلەر بیلەن تولا ایدی. اورتا آسیا بیوروسی، محلی فرقه قومیتەلەری، ساوناركوم‌لار (خلق قومیسارلاری شوراسی) وە آیریم مسئول ایشچیلەر هم بیرلكدە هەمدە هەر بیری آیری-آیری اوقتویر انقلابی بایراغی نامیغا آلد ایجیب هەر قاندای یول بیلەن بولسادا پاختا محصولاتینی ییلكیلەنگەن مدتگەچە، یعنی قیش كیر كونچه ییغیب بیتیریشگە وعده بیرگەنلەر ایدی. خصوصی «پاختا تیریش توده‌لەری» توزولگەن، مكتب اوقوچیلارینی پاختا تیریشگە یوبارماق اوچون مكتبلەر یاپیلغان،

«ملی یول»

ایدیل-اورال استقلال فکریگه خدمت ایتوچی آیلق مجموعه‌در. عرب حرفلەریلە چیقادر.

آدرەسی:

Redaction „Milli Yol"

Berlin-Charlottenburg

Goethestrasse 5

«امل مجموعەسی»

قریم توركلەرینینگ استقلال فکرینی تاراتادرغان اون‌بیش كونلك مجموعه‌در. عرب حرفلەریلە چیقادر. آدرەسی:

„Emel Medjmuasi" str. Ardealului N. 3

Bazargic - Romania

«پرومته»

قافقاسیا، اوقراینا وە توركستان استقلاللارینی قوروغاوچی فرانسزچه آیلق مجموعه‌در. آدرەسی:

4, villa Malakoff, Paris (16)

«استقلال»

استقلالچی آذری محررلەری تاماندان بەرلین‌دە لاتین حرفلەریلە هەر اون كونده چیقاریلماقدا بولغان بو قیمتلی غازیتانی اوقوچیلاریمزغا توصیه ایتەمز. آدرەسی:

Berlin-Charlottenburg 2, Postfach N. 16

Abdulvahap Kara

باختا ايشلەريگە مانع بولماسون ، اوچون بيگلەرچە ، موستومرور-
لار تورکستاندن هايداليب چيقاريلغان ، تورکستان ملى بورژوآ-
زيينى باختا سياسى عليهيگە بيدغا قيلىش امكانيدان محروم قيلماق
مقصد بلە بوتون مسجدلار يېكيلەكەن ، باختا ايشيگە كيرەكلى بولغان كو-
چەدن توشوب قالماسونلار اوچون ايشچيلەرگە دورە توتمەك
منع ايتكەن ، قولخوزلار وە ساوخوزلار (ساويت دولت خوجالغى)
عەر قانداى متردلى عنصرلاردان تازالانغان ، وە اينگ آخردا ،
آمريقادان اون بر نفر حبشى هەم دعوت قيلىب كيريلگەن ايدى...
لكن بو تدبيرلەر هيچ ياردم قيلمادى. بولشەويك پلانلارى بويىنچە
بلگيلەنگەن باختا مقدارى يغيلماى قالدى. باختانك بوتونلەي يغيليب
يتمەسى اوچون سوك مهلت اولاراق ديكابر باشينى بلگيلەگەن‌لەر
ايدى ، فقط بو مدت ايچيدە يغيب بيرە آلماديلار. آخردا بوتون باختا
محصولاتنك يانوارنك بيريگە قەدار عەر حالدا يغيليب تسليم ايتلىشى
مجبورى ديب اعلان قيلديلار. بو بويروقلارنك بيريگە يتكورولمەسى
اوچون آلتىنچى تدبيرلەر قوللانديلار. «براودا ووستوكا» غازيتاسى
9 نجى يانوار نسخەسىدە «چارجوى منطقەسىدە اويلاردا باليى تنتو
قيليب ، بو تنتو اثناسىدە باليغز باختا ايمەس ، حتى بوغداى ، ئەت وە
باشقالار ملكىدە مصادرە قيلنغانلغى حقى خبر بيرەدر. لكن بولشە-
ويكلەر بونكلەدە بلانى بەجەرە آلماغاچ عيدارلەرنى آقتاريغا
باشلاديلار. گويا بو موفقيتسزلكلەرنك عەمەسىدە موستومرورلار
وە آرتق بايلار قالماقانيى سويلە كوچى ، مصطفى چوقاى* هەم
آرقاداشلارينك باختاچيلق ترقيسيگە مانع بولوش يولداغى وسيا-
رشلەرينى بيريگە يتكوروچى «ملتچى عنصرلار» عيبلى ايشلەر.
(«براودا ووستوكا»نك 13 يانوار نسخەسىدەكى باش مقالەسىغا
باقيلسين).

بو ، بولشەويكلەرنك تورکستاندەكى موفقيتسزلكلەرينك بو-
نداى ايضاحلارىغا كويەدن اوركەنيشكەنمز.

تورکستان «انقلابچى محتكشلەرى»نك «بير يوزندە حقيقى
سوسياليست حتى» يارانوبە بيركەن «موسقوا بولشەويك مەلەك-
لەرى»نى بيكلەمەى «ملتچى عنصرلارنك كورسەتكەن يوللارى بلەن
كيتمەكدە ، ايكەنلكلەرى توغروسىدە بولشەويكلەر هيچ نەرسە سو-
يلەمەى توردەدرلەر. تورکستان دهقانلارينك ، بويسينمالارغا آلتون
وعدەلەر وە بويسينماغانلارغا جهنمى عذابلەر مقدر بولوويما قارا-
ماسدان ساويت تايشوروقلارينى بيريگە يتكورمەى ملتچيلەرنك «آز-
غىرتوو»يغا قولاق سالىشلارى ، بو بولشەويك تايشوروقلاريدا
تورکستان خلقى اوچون ايفاسى غير قابل وە تحمل خارجدا بولغان
نەرسەلەر بارلغينى كورسەتمەيدەمى ؟...

بولشەويكلەرنك ادعالاريچا «سوسياليزم قوروشغا يتوشكەن»
تورکستاندالەر اوز قانلەر وە ظفرولارينى آسانلقلە آخراتا بيلەدرلەر.
«براودا ووستوكا»نك 9 نجى يانوار ساندا تصديق ايتوويگە
قاراغاندا «ساوخوزلارنك اكثريتى باختا تايارلاش پلانينى قناعت-
لانەرلك درجەدە بەجەرە آلماديلار». حالبوكە ساوخوزلارغا بولشە-
ويكلەرى اوز فرقەلەرى نقطەنظريدەن دانا آگلى وە دانا تازا دهقان
عنصرلەرينى اوتتوزوب توپلادلار. ملتچيلار طرفيدن وە بالخاصە
چيت اولكەدە بولغان بزنك «سپاريش»لەر او يرلەرگە هيچ بر يول
بلەن باروب يتە آلمايدر. دىمەك ، بولشەويك باختا تايارلاش پلانينك
موفقيتسزلكلك اوچورەشى يالغز بزم طرفدەن تورکستان دهقان-
لاريغا بولغان تاثير بلەنگنە ايضاح ايتلمەيدر. بولشەويكلەرنك ،
تورکستاندەكى ساويت تايچەداراليقينك موفقيتدە بزنك نوعلزلى
اعترافنى ايشولەرينى بر معنويت بلەن قارشولاماقلار برابر اوز طرفمز-
دەن بو خصوصدە بولشەويكلەرنك حسابلاريغا توشەبيركەن اصل
يوبلۇروولانغيزنا كورسەتمەيدەن اوتە آلمايمز. تورکستان خلقىدە
بولشەويكلكگە دشمانلق توغديرادرغان اصل سبب ، بولشەويزمنك
اوزيدر. تورکستان اوچون اينگ ضررلى وە حقيقى موستومرور ،

Abdulvahap Kara

پاشایش اوچون موقت حکومت تورولکه‌لیکینی ذکی بیکنک اوزی
ده اعتراف ایته‌در. دیمه‌ک، بو حکومتنک بیلکیلی بر فکری بولغان،
اوده تورکستان مختاریتی ایدی. فقط ذکی بیک، ایکه نادان
احمقلار اوچونده آپ‌آچیق کورونوب توره‌کن بو حقیقتنی
نیچون انکار ایته‌در؟ بو، فکر خصوصنده ثه‌بته‌در که‌بیز. ایندی پرو-
غرام خصوصیغا کیله‌یلیک.

ذکی بیکنک اوزی: «خوقند حکومتی تماملیه سرمایه‌دارلار
تأثیری آلتندا بولوب‌بوردی» دیب یازوب اوتورویدر. دیمه‌ک، ذکی
بیکچه، او حکومت سرمایه‌دار آغالارنیک پروغراملارینی حیاتکه
کیچیره‌ه‌کچی ایدی. «سرمایه‌دار»لارنیک خوقند حکومتیکه تأثیری،
اولارنیک غایه وه پروغراملارینی حیاتکه آشیریشده بولماسا، باشقا
نیمه‌ده ایدی؟ اوزینی «سول سوسیالیست» دیب آتاوچی ذکی بیک،
(آه، بختسز سوسیالیزم!) خوقند حکومتینی «تقرر ایتمش فکری،
بولماغانلیقدان ایمه‌س، هیچ بر صنفی، ملتچیلیک بیلن «سرمایه‌دار»لار
منفعتیکه خدمت ایتدی» دیب عیبله‌سه‌یدی، حقلی بولور ایدی. اوز
اوزیده‌ن کورونوب توره‌کن بو بیهوده‌لیکنی ذکی بیک شعورلی بر
حالده قیلیب اوتورویدر. داو توروتیک یوزی یوق، ایری یازی
دیکه‌نده‌ک‌لا، ذکی بیکده بو کوروسه‌تیلکه‌ن «هاریجی اویدورمالا-
رینک ایزی» بیلن «خوقند حکومتینک تقرر ایتمش بر فکری وه
پروغرامی یوقدی» دیکه‌ن سوزلرینک آپ‌آچیق یالغان ایکه‌نلیکینی
آنکلاتماق کیره‌ک.

موقت مختاریت حکومتلرینک انقلابی اوزکوچی وقتلارداغی
پروغراملارینی، ثابت حکومتلرینک بیاینچلیق زماننداغی پروغراملا-
ریندان آیرا بیلمه‌ک کیره‌ک. موقت مختاریت حکومتلرینک پروغرا-
ملاری تاداندا سوک درجه تار بولور. خوقند حکومتینک پروغرامی،
عمومی خطلاری داخلنده، 4 نچی فوق‌العاده ملی قورولتای(*) تامنا-

(*) ذکی بیک کتابیدا 3 نچی قورولتای دیب یازلمشدر.

موسقوا بولشه‌ویک حکومتی وه اونیک قیزیل قولونیزاتورلق سیستمه
منبعی، بر هم زمان، بولشه‌ویک دیکتاتوراسینک تا بوکونکی کونه‌دن
تورکستانلیلرنی بو قانخور قیزیل موسقوا موستومرولاریغا قارشو
قالماسه‌دان کوره‌شمه‌ککه چاقروب کیلدیک وه بوندان سونکرادا
چاقرامز. اگر بیزنیک بو دعوتیمز اوز قارداشلاریمزنیک قولاقلاریغا
یتوب، بولشه‌ویکلرنیک تورکستان سیاستلرینک ایکی «ساتچیلی-
غلامی»غا — یعنی تورکستانده‌گی یاخشی سیاستلریکه، تجربه
یتکوره بز بو موفقیتمز بیلن الک سویینمز. فقط بز، ساویت یاخشی
نیارلاش بیلایینک یتلوویی بزنک «مبارش»لارمزکه اصلا احتیاج
حس ایتمه‌سه‌ده‌ن اوز منفعتلرینی موسقوا دیکتاتورلاری منفعتلریده‌ن
آیرا بیلکوچی تورکستانلیلرنیک اوز شعورلریکه استناد ایته‌مز.
بز، استقبالدا بولغان بوتون امیدیمزنی تورکستانلیلرنیک معنه-
شو شعوریکه وه یاش زرعلرمزنیک ملی فعالیتیغا باغلایمز.

* * *

بر «علمی» یالغانغا قارشو

(خوقند مختاریتی‌نک 14 نچی ییل دونومی مناسبتیله)

III

«یالغانچینک بر سوزیکه داشمندنک منک سوزی»
آتالار سوزی

بیلکیلی غایه وه پروغرامغا تایانماغان هیچ بر تشکیلات یوقدر.
حتی اوغرولار هم بر پروغرام بیلن حرکت ایتمه‌ک مجبوریتنده‌درلر.
هر غایه وه پروغرامنک زمانغا اویغونلغینی وه تجربه بیلن‌تیلینی
مناقشه وه انکار ایتمه‌ک ممکن. لکن بر تشکیلاتنک غایه وه پروغرا-
مینی انکار ایتمه‌ک، تیریک بر مخلوقدا جاننک بارلغینی انکار ایتمه‌-
ککه برابردر. «خوقند حکومتینک تقرر ایتمش بر فکری وه پرو-
غرامی یوقدی» دیب یازغان ذکی بیک‌ده عینی طرزده حرکت
ایته‌در. خوقندده مختاریت اعلان قیلنغانلغینی وه بو مختاریتی

Abdulvahap Kara

بیلان بیلگیله‌گن وه هر تورسه‌ده‌ن اول مملکتنی تورکستان
مجلس مؤسساننی چاقیریشغا حاضر لاماقدان عبارت بولغان ایدی.
توروللای موقت حکومتگه، ذکی بیکنینگ سیاسی منطقی اوزبوروغ
آتالمی ده‌یونی نمایندان کیریشگه دعوت قیلدیلر. «جنوبی‌شرق
قازاقچی قوشونلاری اتفاقی» مسئله‌سینی مذاکره ایتیشنی تابشیردی.
خوقند حکومتی تشکیل ایتیلیب ایتیلگه‌ن اوز فعالیتی اوچون پروغرام
ترتیب ایتدی وه کیچیکمه‌سده‌ن: قوراللی کوچلر (خلق ملیسی)
تویلاش، مالیه ایشلری وه مختاریت اداره‌سینینگ تشکیلیگه سالیق
(وئرگی) اوچون یه‌نگی اصول آقازماقغا باشلاش وه سائره اوچون
قرارلار قبول ایتدی.

خوقند حکومتی ایکی آیلیق دوامی مدتینده نیمه قیلا آلدی؟
او، بر جهتده‌ن آز وه دیگر جهتده‌ن کوپ ایش کوره بیلدی.
تاریخی وضعیتنینگ طلبلریگه نسبتاً آز، فقط، او وقتنی تورکستانلی
تاریخی وضعیتنینگ طلبلریگه موافق معاصر علم، سیاست وه تحقیق
جهتده‌ن یتیشمه‌گه‌نلیگینی نظر اعتبارغا آلساق، خوقند حکومتینینگ
کوپینگ ایشی ایتکه‌نینی سویلی آلامز. حکومت، تورکستان
مجلس مؤسسانینینگ چاقیریلیشینی 1918 نجی ییلنینگ 20 نجی مارتیغا
تعیین ایتیب، سایلاو قانونینی توزدی وه موقت ملت مجلسده‌ن اوتکوزه
بیلدی. «جنوبی‌شرق قازاقچیلار اتفاقی» مسئله‌سیده، حکومت مذکور
اوردوغا وکیل ایتیب یبواردی. طرفیده‌ن 25 نجی دیکابرده حکو
متگه تقدیم ایتیلگه‌ن معروضه‌گه بناءً بو اتفاقغا کیرمه‌سلک قرار
قیلغان ایدی(*).

قوراللی کوچ تشکیل ایتیش بولسه بر حدده‌ن تاشقاری قیینلاق
رغا اوچره‌گه‌ن ایدی. تورکستانلیلارده‌ن بر نفرده ضابطلر بولماغان.
روسیه قوشونیداغی 4-5 تورکستانلی ضابط ایسه برته برگه ایدی‌لر

(*) بو توکلر ایسه خوقند حکومتینینگ «جنوبی شرق اتفاقی» غا کیرگه‌نلیگی
حقنده آلغان خبرلریشدا داوام ایته‌کده‌لر.

ایدیلر. ایکی نفر باشی وه بویرونله‌دی تجربه‌سز تاتار ضابطی، ایکی
نفر لهستانلی ضابط وه تشکیلات ارکانی باشلوغی رتبه‌سنده بولغان
یه‌نه بر لهستانلی ضابط واسطه‌لاری‌له بر عسکری قوت تشکیل ایته
باشلادیق. هر ملتیق (توفه‌ک) وه هر قورشون (اوق) اوچون
کلّی مقدارده آقچا بیریب قورال سانوب آلماق مجبوریتنده ایدیک.
آقچامز بیک آز ایدی. ذکی بیکنینگ یازه‌یغی کبی، سرمایه‌دارلار
برگه مالی یاردم کورسه‌تمه‌یدیلر ایدی. آخرده، روس اشغال
قیزیل قوشونیغا قارشی قوراللی کوره‌شده موفقیت امید قیلالماغان
تیلده مختاریت حکمرانی تصدیق ایته‌ببیمک اوچون چاره‌سز باشقه
یوللار آقتارماق مجبوریتنده قالدیق. هر وقت شونداي بولادر:
اوز حقینی کوره‌شوب قازانماق یاخود اونی ساقلاب قالماق اوچون
اوز کوچ‌گه بولماغاندا کوچلیلرگه قارشو حق وه عدالتلی قالقان
قیلیب چیقماق مجبوریتنده‌سه‌ن. فقط کوپینچه، بو حق وه عدالت
کوچسیز وه ایریلگه‌ن خلقلارنینگ آه وه فغانلاری زیاده کوچلیلرنینگ
توپ یاللاریشلاریغا آرتقراق اطاعت قیلادر.

خوقند حکومتی بوتون تورکستانلیلارنی — دهقان، ایشچی
وه روحانیلارنی — مختاریت بایراغی آستیدا برلشتیرمه‌گگه وه
عینی زمانده اوزینینگ ایکی دولت مؤسسه‌لرینینگ اکثریتی نمایندان
تاپیلماسینی تامین ایتیشگه موفق بولدی. مثلاً: قورغانله‌ده‌گی بوتون
ایکی حکومت مؤسسه‌لری رسماً مختاریت حکومتیگه تابع بیعه
لدیلار. حتی محکمه‌لر هم «تورکستان مختاریتی موقت حکومتی»
نامیغا حکم چیقارا باشلاغانلار ایدی. تاشکندده‌گی عالی قونترول
اداره‌سی، دولت بانقاسی وه تورکستان عالی محکمه‌سی کبی
مؤسسه‌لرده اساس اعتباریله مختاریت خط حرکتی وه پروغرامی
قبول ایتیلگه‌ن ایدی‌لر. طبیعی، بولارنینگ همه‌سینده مختاریت عاید
سی وه حکومتینی صمیمیت‌له تانیماغانلیغی، اکثریتنینگ مختاریت حکو
متده‌ن آنجاق بوله‌ویرمه‌گه قارشو کوره‌شله‌ری اوچون که استفاده

ایچیدهگی اینسهکلهریدی بیلهر ایدیلر. لکن، کیییهگه تورکستانلیلهر اوچون هیچ بر توزلو اهمیتلی ملی حق بهیماغان بو روس دولت موسسهلهرینگ بو گون تورکستان مختاریتی ایرالهی آستیدا کینگهگه قرار بریلهلهری، اولارنینگ سابق روسیه بویوک دولتی حسیننگ آرتق بو آلماعدا ایکهنلیگینی آنگلاغانلیقلارینی کورسهتوب توروب ایدی. وتوغروده بو ایسکی روس ملتچی بویوک دولتی بیرینگه زکی ولیدینگ دلیل کوچی آستیدا ایمهس، اوز سببی آرزوسی بیلهن خدمت ایتیدیگی، (1) یهگی انقلابچی روس بویوک دولتی کیلگهن ایدی.

لکن بو حال مسئلهنینگ ماهیتینی اوزگهرتمهدی. مختاریت حکومتی تورکستانده‌گی عموم سیاسی حرکت وه کورهشنینگ مرکزی مقامده بولوب قالدی. خوقند حکومتینینگ ملی وه سیاسی اهمیتی مهنه شونده ایدی.

مالیه ایشلهرینی تشکیل ایتیشده خوقند حکومتی اوچون کوبینگه قیین بولدی. حکومت بیلک آز وسائط ایله ایش کوره، باشلادی. دولت بانقاسینینگ خوقند شعبهسیدن آقچا آلماغا قرار قیلینغان ایدی. (2) بو قرارنی ایشکه آشیریلا آلماغاندا حکومت استقلالدان برینینگ قارشولیغی وه اولنی توغرودان توغرو «سابوتاژی» سب بولغان ایدی. بو انصا شو مسئله یوزیدن حکومت هیئتیدن چقغان. حکومت اعضاسی شاه احمد زکینگ تکلیفی بوینچه حکومت

(1) روممعی: „Не мало служил я революции в России, служил ей в самые трудные для нее времена не под палкой, а по своему доброму желанию". زکی بیکنینگ 1924نچی ییل 12نچی آپریلده یوسفبیکوفغه یازغان مکتوبیدن. زکی بیکنینگ بو یازغانلاری اونینگ وقتده بولشویکلهر طرفیدن مجبوریت آستیدا اولکهدگی حقیقتلی عمومیتینی وه بو یاغیش ایکهنلیگینی کورسهتهدور.

(2) زکی ولیدی بیک اوز کتابیده: «حکومت الغا بولوش زهلارنگ تقا... قومیته جنارت اعتمادی» ... بولشویکلهرنینگ آلتغا ... قرار بریلگهن یقلاری تکرار ایتیشدر.

اوتوز میلیون سوملق قیمتکا مدتلی دولت استقراضی چیقاریلماغا قرار بریلگهن ایدی. خوقندنینگ اوزیده ایشلهنگهن محلی کاغذگه باسیلغان استقراض کاغذلهری تداولگه قویولغان وه استقراضغا یازیلیشلار کوب موفقیتلی سورتده یارا یاتقان ایدی. دولت بانقاسینینگ سمرقند وه بوتون فرغانه شعبهلهری وه خصوصی بانقالار بویوک سوممالارغا یازیلماقدا ایدیلهر. بولشهویکلر مؤرخی آلکسیهنکوفغه استقراضنینگ، مختاریت حکومتی تضییقی (۲) آستیدا تارقاتیلغانینی یازادر.

استقراضنینگ بو درجه موفقیت قازانیشی بولشهویکلهرنی حددن زیاده تلاش وه هیجانگه کیردی. اولاردان کوزیمی بوندا برینچی تورکستانده‌گی ساوت حکومتی اوچون خوقند حکومتی تامایدان کوندن کونگه اولغایماقدا بولغان خوف حقیده اخطارلهده بولوب بر مقاله یازدی. کوزیمی اوز بولداشلارینغا؛ خوقند مختاریتینینگ اوتهچوق اینهسلیگی وه خوقند حکومتی تامایدان تارقاتیلغان استقراضنینگ مختاریت حکومتی بیلهربیله جدیتینی آشکار کورسهتوب تورگهنلیگی وه بالعکس ساوت حکومتی اوچون گه ایمهس، حتی عمومیتله تورکستانده روس حاکمیتی اوچون بویوک تهلکه تورگهنلیگی خصوصلاریندا اخطار قیلیب اولارنی خوقند حکومتینینگ قارشو قطعی کورهشگه چاقیرغان ایدی.

خوقند حکومتینینگ قاقشابا جهتیدن قیینماقدا بولغان یینی بو قازاچیلاری بیلهن اولارنینگ سلاحلارینی ساتوب آلو توغروسیدا مذاکرهگه کیریشمهسیده بولشهویکلهرنینگ هیجانلارینی شدتلهتیردی. اگر بولداشلاریمیزدان اکثریتینینگ بولشهویکلهر اوچون قولای بر وواقاسیون چاره‌لهری بولوب چیققان آشیغیچ احتیاطسزلیقلاری بولماغان بولسایدی، قورال ساتوب آلو حقیدهگی بو مذاکرهمیزنینگ بویوک موفقیتله نتیجهلهنیشی امید ایتهرلیک درجهده ایدی.

یهگی سابق (ویرکی) قاعدهلهری حقیده قانون لایحهسی

(۲) — اوروا آسیادا انقلاب، مجموعهسینینگ 36نچی بیتیگه باقینیز.

توزوش اوچون حکومت سالق ایلیپه کتوردلارینک (تحصیلات مأمور-
لرینک) مشاوره مجلسینی تورلادی... معارف ناظری ناصر خاننک
رهبرلیگی آستیدا برنجی باسقیچ (ابتدائی) مکتبلرینک تشکیلی وه
وقف ملکلرینیدن استفاده قاعده‌لری حقیده قانون توزوش ایشلری-
ریکه باشلانغان ایدی... ارزاق ناظری عابد جان عبدالله تدارکی
ایشلرینی تعلیم اوچون شمالی قفقاسیاغا یوباریلغان ایدی، زراعت
ناظری هدایت بیک یورکولو آغا اساسی عمومی چیزگی ایچیده
دهقانلرنک سوک کونلرنده ایشلیب چیکه‌ن یه‌گی توپراق (اراضی)
قانونی اوچون ماتیریاللار حاضرلاغان ایدی.

لکن بیز — خوقند حکومتی — مملکتیگه اوچره‌ک، بیرینک
دوشمانلاریمز — بولشه‌ویکلر — خوقند حکومتیده بیر اساسی،
معین فکر وه معین بیر پروغرام بار ایکنلیگینی بیلیب اونینک حدیثینی
تقدیر ایتدیلر وه مه‌ه شو معین غایه وه پروغرامغا قارشو کوره‌ش-
دیلر. ذکی ولیدینک اتفاق آستیدا ایمه‌س، اوز سمیمی آرزو-
سیله، خدمت ایتدیکی قزیل روس سونگو (بیزه)لری بیزنی
یه‌کدی. خوقند شهرینی قزیل کواردیا تالاندان ویران ایتلو-
ویندن سوک بو شهرگه کیلگه‌ن ساویت مرخصلاری هیئتی اعضاسی
مهندس کرونیکوف یتقیلغان خوقند حکومتینک خدمت ایتدیکی
ملی محاربت غایه‌سینک وه او حکومتنک آزغنه وقت دوام ایتکه‌ن
فعالیتینک خلقدا جوقور تأثیرلر قالدیرغانینی سویله‌ب بولشه‌ویکلر-
نی سوک درجه احتیاط بولوشقا وه غالیت ضروریا حدیدن زیاده
بیرحامه‌سلککه اونده‌گه‌ن ایدی...

,, خوقند حکومتینک فکر وه پروغرامی یولیدا کوب تور-
کستانلینک قانی توکولگه‌ن وه کوب تورکستانلینک حیاتی قوربان
بولغان. ایدی اینه ذکی بیک تورکستانگه خصر ایتکه‌ن کتابیده
تورکستان ملیتچیلرینک دریادیک آققان قانلاریغا، تاشدیک توپولگه‌ن
جسدلرینگه توکوره‌دیده، «وحدتینک کوز وه قولاقلاریبی، بیر-

کیتیب: «خوقند حکومتینک نظر ایتمش بیر فکری وه پروغرامی
یوقدی» دیدی.

— بو اوبات یالغانلارنی یازوب اوتورگه‌ن ذات، وقتیله تور-
کستان ملی جمعیتینک اعضاسی، حتی اونیک رهبرلرینک بیری
بولغان، بوکون استانبول تورک دارالفنونینک پروفه‌سوری
ذکی ولیدی بیک ایمه‌س، حالایا آغزیدان «ساویت باشقردستانی
انقلاب قومیته‌سی دیمیلکی»، استالین وه دیکر قزیل قانخورلار
ایله دوستلغی تمی کیتمه‌گه‌ن ذکی ولیدفدر.

چوقای اوغلی مصطفی (سوک)

هامش: ذکی ولیدی بیک اوزینک محترم یولداشی استالینغا یازدیغی
مکتوبیده (اولیاغ تورکستان «نشا» اوتکه‌ن سانیغا قاریسین) «معین
[illegible] اوراکلرده یوروب عالم وه آنات آنامنی تضییق ایتوبیکه
سبب بولورلیق بیر کیتمه بولغانیم ایمه، دیکن ایدی. (روسچه‌سی:
Я еще ничего же не сказал за границей такого, что могло бы вызвать репрессию по отношению моей семьи и родителей")
ایتدی ذکی بیک اوز تاریخ کتابیده خوقند مختاریتی حقیده
یازیبی توکوکی بولشه‌ویزم فکریگه ملائم [illegible] مکافات
کوزدیکه حق قازاندی دیب ایتیه یالر. [illegible]

* * *

تورکستاننک مختسزلغی وه اوندان قورتولوش یولی

بر توبه‌نده تورکستان حقیده ایکی مختلف منبعدن خبرلر
تیر ایتب اوتوره‌میز. بو منبعلرده‌ن بیری بولشه‌ویکلر طرفیدن
تورکستانگه سودرکون قیلنغان وه سورکیلادان او یرده‌ن قاچوب
چقغان بیر کوره‌ش، دیکری اینه اوزون زمان عشق آبادیدا «معارف
وه مدنیت ایشچیسی» صفتیله ایشله‌گه‌ن وه ایندی اینه کیدا قاچقان
بیر تورکستانلیدر. نه‌ره‌ته‌گی اوز خاطراتی کیره‌نیکی مجموعه‌سی

Abdulvahap Kara

ددی، که (24 نجی یانوار 147 نجی سان)، تورکستانلی ایب. ملیس، بیرکه یازادی. بولارنیك ایکیسیده تورکستان ساویت مطبوعاتی وه ایران مخبرله‌ریمزنیك اخبارلاریغا استناداً «باش تورکستان» سجیه‌لرنده دفعه‌لرچه نشر ایتلگه‌ن مقاله‌لر حقده، یعنی تورکستانده عصیانك ایکیسی گه‌بی دوام ایتمه‌کده ایکه‌نلیکینی یازادیلار.

تورکستانده عصیان خوقند محاربه حکومتینك بولشهویك قوشونلاری تاماییدان امحا ایتلوینك ایرته‌سی گوییده‌ن اعتباراً، یعنی بوندان تا 14 ییل ایلگاری باشلانغان ایدی وه او زماندان بیری هیچ توختاماسدان دوام ایتمه‌کده‌دیر. عصیانك سببی باشلیجه ملی وه سیاسیدیر. ساویت حاکمیتی تورکستان اوچون یات وه دوشمان ایدی وه ابدیاً شونداي بولوب قالاجاقدیر. بو حاکمیتنك ملی مفکوره‌گه قارشو کوره‌شده‌ن عبارت بولغان اساسی غایه‌سی وه پرولهتاریات فرقه‌سی دیکتاتوراسیدان عبارت بولغان شکلی خلقمزنك سیاسی، اجتماعی توشونوش وه حیکه اویغونسیزغنه ایمه‌س، حتی اونك حیاتی منفعتلریگه‌ده آچیقدان آچیق دوشماندیر.

ساویت حاکمیتینك «حربی قوممونیزم»دان «صلحی یاتاش»غه کیچدیکی سوك ییللاردا اونك طلبه‌لری ایله تورکستانلیلرنیك منافعی آراسیداغی قارشولقلار (تضادلار) موسقوا حکومتینك تورکستانده‌گی اینك یاقین طرفدارلاری اوچونده آیدین بولوب قالدی. «حربی قوممونیزم» ینقرییتمه‌س موسقوا بولشهویکلرینك اوز «انقلابی وعده‌لری»گه وفا قیلیب، تورکستانگه هر حالدا آزغینه سیاسی وه اقتصادی آزادلق بیرشلریگه ایانغان تورکستانلیلر کوروب قالغان ایدی. اونلار معلمه شو ایانچ وه امید بلن‌ده بولشهویك فرقه‌سیگه قاتناشقانلارینی وه ساویت حکومتیگه قیلغان خدمتلرینی حقلی کوره‌ته‌رلر ایدی.

حقیقت حال بو امیدلرنینك بوش ایکه‌نلیکینی کورسه‌تدی.

ساویت حکومتینك «صلحی یاتاش»ی تورکستانده‌گی بولشهویك سیاستینك مستملکه‌چیلك روحینی یه‌نه‌ده تیره‌له‌شتیریب یوباردی. تورکستانی روس عه‌لله‌سیغا سیق باغلانغان یاختا سیاستی، تورکستاننینك بوتون خوجالغینی موسقوا حکومتی منفعتلریگه قوربان قیلیب یوبارغان قولخوزلار (قولله‌کتیف خوجالقلار)، روس کرستیانلاری ایله تورکستان دهقانلاری آراسیدا اقتصادی وه مدنی(؟!) رابطه‌نی تیره‌له‌شتیرمه‌ك شعاری آستیدا یوروتولوب تورکه‌ن وه مملکتده روس اهالیسینی جار روسیه‌سی زمانیغا نظراً قات-قات آرتیق کوپه‌یتیروب یوبارغان مهاجرت سیاستی، مملکتده اداره آپاراتینك «ملیله‌شتیریلمه‌سی»نینك قطعی تطبیقدان باش تارتو وه، بالاخره، تورکستانك بوتون ملی منفعتلرینی «روس پرولهتاریاتی دیکتاتوراسی»، طلبلریگه تابع قیلادرغان «پرولهتار سیاستی»نینك عمومی «روس بویوك دولتی» روحی — بونلار همه‌سی کیوب تورکستان «ملی بولشهویکلری»نینك کوزله‌رینی آچدی. لهنیننینك کیچه‌گی مرید وه مخلصلاری بوگون فرقه‌نینك «باش جیزیغی»دان اوزاقلاشماقدالار، «مخالف غروپلار» میدانگه چیقماقدا... سلطاننینك خوجان اوغلی، رحیم العلم اوغلی، خدر علی اوغلی، قاسم اوغلی، عثمان رامز، باتو، اسماعیل سعد وقاص اوغلی وه اونلارچه، یوزله‌رچه باشقا «ایسکی قوممونیست»لار موسقوا سیاستینك تورکستانده اوتکور مخالفلاری بولوب قالماقدالار. اصلده قاراساق بوده بر «یاسماچیلق»دیر. فقط بو، ملی تورموشنینك ایسکی عنعنه‌له‌رینی قوروماق یولیدا ایمه‌س، قوممونیست حکومتینك «انقلابی حقیقت»یغا ایشانیچلی یوقاتوری نتیجه‌سنده وجودگه چیقغان «مفکوره‌وی یاسماچیلق»دیر.

شایان دقتدرکه بو «مفکوره‌وی یاسماچیلق»، قیزیل قوشونینك عصیانچیلارغا قیلغه‌نی آتاسیدا سادر بولوب، شو عصیانچیلق حرکتی ضعیفله‌نگه‌ن وقتده، کوچلی بر صورتده ترقی ایتمه‌ده...

Abdulvahap Kara

اوتکەن 1931 نچی یلی بولشەویکلەرجە، فرقە ایچندەگی
هەر بر ملی مخالفتنی باستریلغان یلی دیب حسابلایلار. حالبوکە
بز مەنە شو یلی عصیانچیلق حرکاتینک یەگیدەن آلاولانیشینی
کوروب توردیمز...

تورکستان عصیانچیلغینک بویوک اهمیت قازانغان دوریدە
بولغان ایدی. وقتیلە تورکستاندەن مطلقا آیریلیب قالو تهلکەسی
آلدیدا قالغان ساویت حکومتی بعض یرلەردە آلوساتو حریتینی
قایتارماق، شریعت بویینچە حکم قیلماق، ادارە باشیغا نفوذلی شخصی-
لارنی جلب ایتمەک وە باشقا بولارغا اوخشاش «عکس الانقلابی»
ایشلارگە یول بیرمەک مجبوریتیندە قالغان ایدی. لکن عصیانچیلار بو
غلبەلەرنی محکملەب آلالماغان ایدیلەر. تورکستانینک بوتون طالعسز-
لیکی، عصیانچیلقینک غیرمتشکل، رهبرلیک قیلالدرغان کوچلی سیاسی
بر مرکزگە ایگە بولالماغانلقلاری ایدی. خلق، بولشەویکلەر ادارەسی
آستیدا یاشاماق امکانی قالماغانیدان آلدی آرقاسیغا قاراماسدان
قوزغالماق مجبوریتیندە قالدی.

بر آز سوڭرا رهبرلیک ایدەرلیک بر مرکز وجودگە کیلگەن
بولسا هم ایش یەنە‌دە یاخشی کیتمەدی... عمومی ملی ایشلەر
منفعتیدەن زیادە اوز شخصی «شهرت»ی اوچون تریشادرغان بعض
اینتریغاچیلار، عصیانچیلارغا ملی بیرلیک تلقین ایتمەک یریگە، اوزلە-
ریلاشدە تمامیلە آڭکل آلمادیقلاری سوسیالیزم وە بولشەویزمدان
چیکمز آحمقلقلاری بلەن گە آیریلادرغان سول سوسیالیزم حقیدە
بوش بوغازلیق قیلماقلا مشغول بولدیلار. بو آز ایش کەبی، بو
یالغانچی، یاخود احمقلق سوسیالیستلەری، عصیانچیلار حقیدە تو-
روب بولشەویک باشلوقلارینا مکتوبلەر یولارلار ایدی. طبیعی
بونداغ احمقلقلارنینک مدهش سیاسی نتیجەلەری بولغان، بر طرفدەن
ملی مرکزنینک سیاست یاندە یتوشمەگەن بعض اعضالاری وە
عموم عصیانچیلار حقیدە روسیە بولشەویکلەری بلەن نەلە قانداغ

بر باراشونک ممکن ایکەنلکی تصوری توغولغان ایدی. بولشەویکلەر
عصیانچیلقغا رهبرلیک ایتیب تورگەن مرکزدە ایکی توزلو — (1
غایت سول سوسیالیست وە 2) ملتچی-آقیمنک بار ایکەنلکینی بیلیب
آلغان ایدیلەر. بوڭا کورە بولشەویکلەر سربست بر حالدا مانەورا
قیلماقغا امکان تابدیلار...

احمقلارنینک بو بوزوقلقلاری بالخاصە انور پاشا تورکستانگە
کیلیب چیقغان وقتیدە قوت کسب ایتەدر. فرصت سوڭ درجە مهم
ایدی. تورکستاندەگی بوتون محارب کوچلەرنی انور پاشا اطرافیغا
تویلاماقغا وە اونی بوتون ملی تشکیلاتلارنینک یاردەمی بلەن تقویە
ایتمەککە سعی قیلماق لازم ایدی. انور پاشا تورکستاندە موفقیت
بلەن ایش کورمەککە کیرەکلی بوتون اوصافغا ایگە بر شخصیت
ایدی. برنچی: او بر تورک ایدی، هەم بر تورکیەلی تورک اوچون
تورکستاندە خلق عامەسینک اعتمادی آولدەن تأمین ایتلگەن.
ایکنچی: انور پاشا بزلیک خلق آراسیدا فوق العادە سەویلگەن بر
سیما ایدی، خلق اونی کورمەسدەن‌دە سەوەر ایدی. اوچنچی: انور
پاشا یوکسەک تجربەلی حربی بر آدام ایدی... حال شوندای ایکەن،
دوشمانغا قارشو متحد ملی جبهەدە پارچا کوچلەرمزنی بونداغ بر
شخصنینک اطرافیغا تویلاماق اورنیغا، ضادقا باشلاریغا توشوب قالغان
ولیدوللک» رولی بلەن میلەلەرنی یوقاتوب قویغان عقلسز اینتریغاچیلار
ملی حرکات ایچندە صلاحیت تقسیمی («انقسام قوا») توغرو-
سیدە وە سوسیالیزم حقیدە سوز یوروتدیلەر. اوزلەرنی «حقیقی
سوسیالیزم مجاهدلەری» دیب بیلگوچی بولشەویکلەرگە قارشو کو-
رەشدە قان توکوب تورگەن تورکستانلی مجاهدلەرگە سوسیالیزم
حقیدە سویلەمەک، ملی جبهەنینک محکملەشمەسیگە شرر یتکورمەک-
دەن باشقا معنا افادە ایتمەیدر.

بر، انورنینک باشلاغان بویوک حرکتینینک حزین عاقبتینی بیلەمز.
انورنینک شخصی فاجعەسی — تورکستان ملی فاجعەسینینک ایگ

ولايكي صحيفەلەرندەن بريدن...

تورکستان فاجعەسى بو کون هەم دوام ایتمەکدەدر. بزنك خلقمز اوز ملى وظيفەسينك اهميتيني آڭلاماقدا كوپ ايرەلك كورسەتدى. روسيە بولشەويكلەرى ساويت اتفاقينك هيچ بر قسمندە بزنك مملكتمزدە اوچرەديكلەرى قاتىغ مخالفتغا يولوقمادىلار. تور-كستاننك طالعسزلگى شوندەدر كە بولشەويك انقلابى بزنى تشكيلات و تەكنيكجە يتوشمەگەن بر حالدە قاپلادى. روس ايمپەراتورلق ادارەسى ملى انكشافمزنى توقتاتوب توردى؛ روس قومونيست ادارەسى ايسە خلقمزنك شعوريدەن ملى حسنى كوكدەن قوروتماقغا تريشادر؛ اولار بزنك خلقمزنى روس پرولەتاريانك بوغوچى ديكتاتوراسى تضييقى آستندا تو تمەدەلر و خلقمز بو ظلملەرگە تحمل ايتە آلماى عصيان قيلادر. فقط، كوچلى تشكيلاتكە و تجربەلى حربى رهبرلەرگە ايگە بولماغان قورالسز خلقنك بوك مكمل قو-راللانغان و كوچلى بر صورتدە تشكيل ايتلگەن دولت كوچيگە قارشو كورەشوويدەن قانداى بر نتيجە حاصل بولادر؟... مانجو-رياداغى ياپون-ختاى محاربەسينك مثالى كوزمز آلدندا تورەدر. 420 ميليون نفوسلى ختايدان 30 ميليونلق مانجوريانى تارتوب آلماق اوچون 15-20 مينگ كە ياپون عسكرى كفايت قيلوب توروبدر!...

تورکستانليلەرنك اوز باشلارنغا ساويت حكومتيگە قارشو عصيان قيليشلارى كوتگەن نتيجەنى برمەيدر. بونى آچيق سويلەشمز كيرەك. لكن بر عينى زماندە تورکستانليلەرنك عصيان ايتمەسلكلە-رينك ممكن ايمەس ايكەنلگينى هم ياخشيغنە بيلەمز. بزنك فاجعەمز مەنە شو عصيان ايتمەسلكنك امكانسزلگى و عصيانلك نتيجەسز-لگيني آڭلاماغمزدادر.

بو وضعيتدەن قانداى قوتولماق كيرەك؟

دوشمانلارغا قارشو قوراللى كورەشنى فرقە و حكومت آپاد-اللارى ايچندەكى فكر كورەشى بلەن الماشترماق كيرەك، فقط،

بوگە امكان بارمى؟ بزنك جواب بيرينگە قيناليوب تورگەن مسئلەمز مەنە شوندەن عبارت.

مملكتنك ايچكى يرلەشكەن كوچلەريني اوز ملى استقلاللارى يولندا روسيەگە قارشو كورەشوب تورگەن كوچلەر بلەن باغلاشى لازم. خارجى وضعيتدەن قوتولماق اوچون بوندان باشقا يول يوقدر. يالغز ساويت روسيەسى قول آستنداغى غير روس خلقلارنك برلەشكەن كوچلەرى بلەن حر و مستقل ملى حيات يوليغا چيقماق ممكندر.

مج

* * *

مجموعەمزنك تيلى حقندە

استانبولدە چقادرغان «آتسز» مجموعەسى رفيقمزلقا شو يل 15 ايكنچى كانون (ينوار)دە چيققان 9 نچى سانيسى باشقارمە-سيغا كيلدى. آرقاداشمز سولە صحيفەسيندە مجموعەمز گەدە بر هيچ سطارلق بر آيرمشدر، او شوندای يازادر:

«فرانسەدە تورکستانليلەر طرفندەن چقاريلان بو مجموعەنك 25 نچى سانيسى انتشار ايتدى. بو بر سياسى مجموعەدر. فقط احمد زکى وليدى بيك حقندەكى يازيلارى بر دوغرو بولماسلق بوندان باشقا شرق تورك لهجەسيلە چيقاريلان مجموعەنك لهجەسيدە خالص بر اوزبيك توركچەسى دەگيل، تورکستانلى شهرلەرنك عجم تأثيريلە بوزولمش شكليدر. ياش تورکستان آرقاداشمز اوروغلو اوزبيك و چاغاتايچە اولادق يازسا هر حالدە دها ايى اولور.»

آرقاداشمزنك هيچ بولماسا بو صورتدە مجموعەمزدەن بحث ايتيشى اوزى بزنى آلقشغا سزاوار ايتەدر. احمد زکى وليدى بيكنك تعليمى، آنى حقندەكى يازولارى آرقاداشمز اونوتماقدەدر. بو حقدەكى فكرمزنى آرقاداشمزنك وليدى بيكنك تعليمى، آنى حقدەكى نشرياتى اوقوديغمز بر زمانگە توروب تورەرق شو يردە

Abdulvahap Kara

اوزك مجموعەمز تيلي اوشندە پاژديقلاريغا دائر بر نيچە سوز
ئويتب كيتمەكچي بولامز.

اوللا سياسي بر تشرياتدە هەر قاندای بر تأثير آستندا بولونسا
بولونسون شهر اهاليسي تيلينك دها مؤثر بولادرغانيني استانبولدە
چيقيب تورگەن «آتسز مجموعە»، رفيقمزنك باشندا توروچيلەر بز-
دەن دها ياخشيراق بيلمەلەر كيرەك. توركستانلي، اوزبك، قازاق
فلان ديگەندە «آتسز مجموعە» باشنداكي توغانلاريمز كيچيشندە
چوللەردە كوچوب يورگەن خلق طبقەسيني گە توشونەدر كەنكە
اونوتمايدلار. يوق حقيقت بونداى ايمەس. شهر وە قيشلاقلاردا
ياشايدرغان «عجم تأثيري آستندا قالغان»، «تنگلي بوزوق لهجەدە
سويلەيدرگەن» خلق طبقەسي‌دە اوزبكلەر — توركستانليلەردر.
اونلارنك لهجەسي‌دە «اوروغلو اوزبك» لهجەسينك حياتي احتياج
طلبي آرقاسندا تورلو دائرەلەردەن تأثيرلەنوب كيگەيمش، تكامل
ايتمش بر شكلدەن باشقا بر نەرسە ايمەس.

بز تشرياتمز تيليني بوكونكي جمعيتمزنك قوللانديغي تيلي
بر طرفدە قويوب، چاغاتاي لهجەسينك 15 نچي عصردەگي شكليگە
قايتارا آلماس ايدك وە آلمايمزدا. 20 نچي عصردە ياشاب تورگەن
بر جمعيتنك دعواسيني 15 نچي عصردەگي تيلدە يوروتوب بولمايدر.
بزنك تيليمز اساساً چاغاتاي توركچەسيدر. فقط او آرادا كيچكەن
5 عصردە بر قانچا اوزگەريشلەر كورمش، كيچيرمشدر. هەر لهجە-
دە بولغاني كەبي بونداده خلقنك حياتي احتياجي طلبە گورە بو
حالنك بولوشي بەك طبيعي بر نەرسەدر. مجموعەمز سياسي بر مجموعە
بولغاني سببلي بز خلقمزنك 20 نچي عصردەگي احتياجي طلبيگە
گورە كيتمەك لزومني يەنەدە كوبرەك حس ايتەمز.

بزنك مجموعەمز تيلدە «آتسز مجموعە» آرقداشمزنك سويلە-
مەديگي وە يا سويلەمەك ايستەمەديگي بر نقطە باردر، كە اوني اوزيمز
سويلەب كيتەيلك.

مستقل بولي بولغان بر مجموعەنك معين حرثي توشونوشي،
بولي هەم بولوش كيرەك. بزنك بو نقطەدەگي توشونچەمز عصري
حرثي حيات ميدانندە بزدەن گورە آلداراق بولغان قارداشلاريمز —
غرب توركلەرينك بو يولدا قيلغان تجربە وە حاضرلقلاريدان استفادە
ايتمەك لهجەمزني بايتماق، بو صورتلە هەم اوز محلي احتياجمزني
تأمين ايتكەن هەمدە تورك حرثچيليگيگە خدمت ايتكەن بولونەدر.
اونگچون مجموعەمز تيلدە عجم تأثيري ايمەس، غرب توركچەسي
تأثيري باردر. بو ايسە لهجەمزني، ايسكيدەن حياتي احتياجنك
طلبيلە كيروب قالغان عجم تأثيردەن، قوتقاريش وە بوكون تورت
طرفدان هجوم ايتب كيلمەكدە بولغان روس تأثيردەن ساقلاش
اوچون اڭ مؤثر اڭ اونگور چارەدر. يانه بر تيلنك تأثيري آستندا
قالماقدانسا لهجەلريمز بربريدەن استفادە، استفاضە ايتيشيلەر.

بردە سياسي بر مجموعەنك طبيعي احتياجدەن بولغان بر نقطە-
ني‌دە اونوتمەسلك كيرەك. اودە هەر مجموعەنك ممكن قدر كينگرەك
محيطلە اوقونەدوروب اوز معنوي قاياچيغني كوچەيترمەك تيلەگيدر.
بز مجموعەمزني يالغز («اوروغلو اوزبك»!)، توركستانليلەر اوچون-
گە ايمەس، داها كينگ دائرە اوچون چيقارماقچي بولامز. دعوامز
تيليندا قالغان تورك اولكەلەرندە ياشاوچي تورك توغانلاريمزني‌دا
اوقوچيلاريمز قاتارندا كورمەك ايستەيمز. مجموعەمز بر لهجە مجموعەسي
بولماقدان زيادە بر توركستان تورك مجموعەسي بولماقچيدر.

سوزنك قيسقاسي بز يالاڭ تأثيردەن قطعي صورتدە قوتولما-
قچي وە ساقلانماقچي بولامز. بونيگلەدە نە 15 نچي عصرگە
قايتماقچي وە نەدە بر قبيلە شيوەسينك پريميتيف شكليگە ياغلانوب
قالماقچيمز. بولبيز معاصر لاشماق، توركلەشمەكدر.

غرب توركچەسيندەگي شرقتا طرف آيلماقدا بولغان آديملار-
ني كوروب تورگەن شرق توركلەرندەدە اوڭا توغرو بر آديم
عايتدە طبيعي بر نەرسەدر. بو فكريمزگە آيقسا باش صحيفەسندە

Abdulvahap Kara

«بوتون تورکلەر بر اوردو»... قاتیلماغان قاچاقدر، دیب یازوب
قویغان رفیقلر قارشو بولماسا کرەك دیب امید ایتەمز.
آرقداشلر «آتسز» مجموعه‌سی، بزنك بو نقطهٔ نظریمزگه مهاجر-
لر نظریەسی که دیب قاراماسون. بو آقیمنك کوچلی کوکی
یورتمز تورکستانده‌در. سوك ییللاردا تورکستانده بولوب اوتکەن
معارف، تیل وه املا قورولتای توپلاشیشلاریداگی مناقشەلەرنی تعقیب
ایتکەن بولسا رفیقلر اوزلەرده بزنی تصدیق ایتکەن بولور ایدی. بو
مناقشه‌لەرده چیققان نتیجەنك خلاصه‌سی بوتون تورکستان ملی
یاشلیقنینك رفیقلرنك «عجم تأثیرلەرده» دیدیگی معاصر، مترقی بر
تیلده یازیش فکرنده بولغانلیغیدر. بو اینه مدنی، جزئی ترقی بولندا
یوروگەن هر جمعیت تیلینك کیتکەن طبیعی یولیدر.

ایسەن توردسون.

. . .

تورکستان ساویت مطبوعاتیغا بر قاراش

ملی مطبوعاتنك بر ملتنك حیات معنویه‌سی اوچون آزوق-
اوقات حکمنده ایکەنلیکی هر کیمگه معلوم بر حقیقتدر.

1905 روسیه انقلابیدان سوڭ توغولغان وه چار حکومتینك
بوتون تضییقلارینا رغماً آقرین آقرین نشوونما تاپوب، سوڭ انقلابنك
برنجی ییللارینده خیلی تکامل ایتکەن تورکستان ملی مطبوعاتی او
زمان ساتیچا آز بولماقلا برابر، عموم تورکستان خلقینك حیات وه
افکارینگه ترجمان بولغان وه اونك طرفیدن سویەنگەن ایدی.

فقط، روسیه بولشەویکلەری تورکستانی اوز حاکمیتلەری
آستیغا آلیب آلغاچ بو ملی مطبوعاتنی یوق قیلدیلار وه یریگه اوز
مقصدلارینا اویغون بولشەویك مطبوعاتینی برپا ایتدیلەر. موسقوا
بولشەویکلەرینك خلقنی سولوکدەك سوروب ساووروب، آغیر بداعی
سوڭ اوقیاسینیدا تارتوب آلماقلا توپلادیقلاری تورکستان ترووینك

جزئی بر قسمی (1) بلەن وجودگە کیتردیکلەری بو «شکلچه ملی،
فقط معناچه پرولتار» (یعنی ملی روحگه دوشمان) مطبوعات
قالدای منظره عرض ایتمه‌کده وه — مطبوعات اوللاراق — تور-
کستان خلقینك احتیاجینی اوتەب اوگا بر فائده تأمین ایته‌ بیلورمی؟..

موسقوا بولشەویکلەرینك تورکستانده‌کی بعض صادق بنده-
لەری تیلیدەن بو مطبوعات حقده قیلغان مداخلەلاری وه بوردوغی
ملی مطبوعات توغروسنده‌کی مقاله وه اثرلاری (2) لارینا رغماً، تور-
کستانده‌کی ساویت مطبوعاتی خلق اوچون بر قارا چاقالق همده
فائده‌سیز مه‌بدر. تورکستانك اوزبکستان، تورکمه‌نستان وه قازاق-
ستان قسملارینده چیقاریلیب تورگەن وه هر بری بر «جمهوریت»-
نك باش ناشر افکاری سانالادرغان «قیزیل اوزبکستان»، «تور-
کمه‌نستان» وه «ینگی کیچی قازاق»، (توغروسی «ینگه کیجیل
قازاق‌»در) غازیتەلارینك قایسی بر سانینی آلوب اوقیدەن شوندای
بر کوز یوگوردولسه بو ادعانك توغرولغی آڭلاشیلادر. بو غازیته-
لارنی عمومیلکده آلوب بر تحلیل ایتیب کورەیلك:

1 — مندرجه‌لەری: باش صحیفه‌لەری اکثریتله اوروپا آسیا
یوروپانینك وه یا فرقه مرکز قومیته‌لەرینك، اجرا قومیته‌لەرینك،
ساوناركوم (ساویت خلق قومیسارلارینك) لارینك یاختاچیلق، مالداریچیلیق
وه شوگا اوخشاش استثمارله علاقەدار مسئله‌لەرگه دائر امرنامه،
قرارنامه‌لەری وه یاخود آمرانه سرلوحەلی مقاله‌لەری ایله بعضاً
موسقوادانغی داوروغ آغالارنینك [illegible] قایسی بر قومیسارنینك
ماتیمیله سویلەنگەن بر معروضه‌لك اوزوندان اوزون نقلی بلەن
تولدوروالگەن. باشقا صحیفه‌لەرینده هم برنچی صحیفه‌ده یازیلغان

(1) [illegible] III [illegible]
وه موسقوا [illegible] اوچون صرف ایته‌در.
(2) [illegible]
[illegible]

Abdulvahap Kara

موضوعلەرنىڭ بر آز اوزگەرتیلگەن شكللەری گە كورولەدر، بو
لاردان باشقا برده «سوسیالیزم قورولوشی»، وە بوتون پرولەتار-
لارنىڭ بربرلە «قارداش»لقدان بحث ایتكوچی اوروندەن اوزاق
مقالەلەر كورولەدر. یعنی غازیتادا، ھەممە بونداى مقالەلەرنىڭ یانی-
یانیدا، توركستان دهقان وە ایشچیلەرینىڭ موسقوالی «تاواریش»
(«اورتاق»)لارنىڭ «اولوغ روس شوۋینیستلق معاملەلەری»گە
گرفتار بولوب اولار طرفیدەن اوردولوب تحقیر ایتلگەنی كەبی
خبرلەرنىڭدە بولووی بو «سوسیالیزم قورولوشی» وە «اورتاقلق»
فكرلەرینىڭ نە قەدەر غیرسمیمی ایكەنلكینی كورسەتوب توردەر.
موسقوا بولشەویكلەرینىڭ بو غیرسمیمیلكلەرینىڭ توركستان خلقیغا
بولادرغان یامان تأثیرینی آزایتماق قصدیلە یرلی قیزیل محررلەر
پرولەتارچا خوش آمدچیلق قیلیب، توركستان ایشچیلەرینىڭدە،
گویا، «تار ملتچیلك» قیلغانلقلاریدان بحث ایتیب قویادرلار.

اورتا صحیفەلەردە چیت اولكەلەرگە دائر خبرلەر ھەم باسیلیب
تورەدر. فقط بو خبرلەرنىڭ دیەرلك یاریسی یالغان خبرلەر. مثلا:
بورژوا مملكتلەریدەگی «آچلقلار»، ایشچیلەرنىڭ سببسز اوروب
اولدریلەگەنلەری وە قینالماقدا. آیریقسا توركیە وە ایران دهقانلارینىڭ
ملی بورژوا حكومتلەری طرفیدەن «تالانماقدا ایكەنلكی» (!!) وە
اجنبی دولتلەرنىڭ ساوەتلارغا قارشو حرب حاضرلقلاری كورمەكدە
بولغانلقی، بولشەویك «ضربەلی دستە»لەرینىڭ توركستان «بایلاری»
وە «موشتومزور»لارغا قارشو قیلغان مبارزەلەری، بعضاً «آتاقلی
قیزیل محرر»لەرنىڭ ئەللە قایداغی بر مسئلە اوستیدە یازغان چاقیریم-
لارچا اوزون مقالەلەری (كوپیچە روسچەدەن سوادسز جانبغا ترجمە
قیلنغان بو مقالەلەرنىڭ نە دیمەك ایستەدیكلەری بعضاً ھیچ آڭلا-
شیلمایدر). بو موضوعلەر بر آز یوزەكی آیرما بلەن ھەر نسخەدە
تكرار ایتلەدر. لكن توركستاننىڭ مختلف منطقەلەریدە واقع بولوب
تورگەن قوزغالیشلار حقیدە محلی روسچە غازیتالار یازسالار

ھەم توركچە غازیتالار بو توغرولاردا ھیچ یازمایدرلار.

2 — تیل جهتی: توركستان توركچە مطبوعاتینىڭ تیلی دائمی
بر سوزلەردە روسلەشتریلمەكدەدر. چار دورلەدە آسترائوموفلارنىڭ
تطبیق ایتشكە جرأت قیلالماغان روسلەشترمە اصوللاریغی بولشە-
ویكلەر غایت قولای وە موفقیتلە قوللانماقدا وە لەنین تاماندان
«پوشكین، لەرمانتوف وە تولستوی كەبی آتاقلی ھەم قیمتلی
روس شاعر وە ادیبلەرینىڭ تیلی»، «مقدس اوقتوبر تیلی» دیب تعبیر
وە تقدیس ایتلگەن روسچەنی عمومیلەشترمەگە تریشمەكدەلەر.
كوب سوزلەرنىڭ توركچەسی بار ایكەن قصدا روسچەسی قوللا-
نماقدادر. بو روسلەشترمە عملیاتی یالغز سوزلەر اوستیدەگینە ایمەس،
حتی جملە توزوشدە ھەم اجرا قیلنماقدادر. (مثلا: جملەدە مسند وە
مسند الیهی روسچە نحو قاعدەسیغا كورە جملەنىڭ اورتاسیدا تكرار
ایتلمەسی كەبی). توركستاندەگی بو اوچ جمهوریت مطبوعاتینىڭ
ھەر بری اوز باشیغا باشقا بر «ملی تیل» یاراتماقغا تاپا حركت ایتەدر.
بو توغرودا آیریقسا «اەگەكچی قازاق»، «ایلگەری» كیتب بارادر،
بو غازیتانىڭ بعض مقالەلەریدە تورك سوزیدەن كوب روس سوزی
قوللانماقدادر.

3 — تیراژی: تیراژی اون مڭلەرچە دیب كورسەتیلگەن بو
غازیتالارنىڭ اوقوچیلاری تخمین ایتلگەنیدەن كوب آز بولووی شبهە-
سزدر. چونكە صفتلەری بو درجە توبەن بولغان بو ساوەت غازیتا-
لارینی یالغز اەلی «قومونیستلار»گە «ھوسلە» اوقوبا بیلەلیدر-
لەر. توركستان ساوەت مطبوعاتینىڭ بیرگەن رسمی خبرلەریگە
قاراغاندا توركستاندەگی یرلی فرقە اعضالارینىڭ تخمیناً یاریمیسی
مطلقا سوادسزدر. سوادلی ساناغانلارینىڭدا كوبی «لیكبەز»
(سوادسزلقنی یتیرو) قورسلاریدان یتوشكەن چالە سوادلیلاردر كە
بولار توبەندە كورولەجەكی وجهلە، تولا سوادلیلارنىڭدا حوصلە-
لەرینی كیتكوزەدرگەن بر حالدا باسیلغان بو غازیتالارنی اوقو-

Abdulvahap Kara

بولماپدرلار. عمده، دائما ازومسز اوزاتوب یازیلغان بو مقاله‌لرنی
بر نوع اوقوسالار، دا اوقادا آنا باشلاغوچی بیلن سوزگه‌دا رابطه‌سی بولماغان
بو مقاله‌لرنی اوقوب بر کونچه بلش طرفینی اوپوتوب‌ده قویادرلار.
یوه عینی غازیتالارنینگ بر کون خبرلرینگه قراغاندا غازیتالار بوستا
خانه‌لرده تاغ بولوب ییغیلیب یاتادر. بیلگیله‌نگه‌ن یرلرگه ییبکو-
زوب بریلمه‌یدر. تیمر یولدان بر آز اوزاق قیشلاقلارغا یوباریلغان
غازیتا وه مجموعه‌لر او یرلرگه ییتوشه‌سنده‌ن قوتوبرالیب دو-
کانلارنی ساماندان عال اورماقغا قوللانیلادر.

4 — باسیلیش (طبع) جهتی: آرتیق بونده حرفلر بیلن
باسیلغان سرلوحه‌لرده‌ن قطع نظر، غازیتالارنینگ طبعی او قادار
یارامس بر حالده‌درکه یازیلارنینگ یوزده 75 حصه‌سی اوقوب بو-
لماپدر. بحتا اوزون مقاله‌لر بوتونله‌ی اوقوناقسز بر حالدا. کوبینچه
رساملارو اتفاقی ونک نماله قاندای بر یرده‌گی بر بنالی وه یا
اینچیله‌ر وه دهقانلار تورموشیگه دائر بر منظره‌نی کورسه‌تمه‌ر گه‌ن
بر رسم ایکه‌نلیگی زوردان بیلگه‌نگی یازودان آنگلاشیلادرغان قارا
بر یر کوروبه‌در. بو اوچ رسمی غازیتادان «تورکمه‌نستان»، باسیلیش
جهتیدن نسبتا توزوکره‌ک؛ «قیزیل اوزبیکستان»، ایله «ته‌گه کیچی
قزاق»، ایسه بوتونله‌ی رسوا بر حالدا چیقادر.

وقه وه حکومت‌لرنینگ رسمی ناشر افکاری ساناالغان بو غازیتا
لار بو حالدا بولغاندان سونگ باشقا غازیتا وه مجموعه‌لر سوییلمی
اوتوروشیگه هم آرزیمایدر...

مملکتده چیقیب توزگه‌ن روسچه غازیتالار هیچ بولماسا
باسیلیش جهتیدن بر آز یاخشیراقدر. بونده روسلرنینگ مکتب وه
باشقا بوتون خصوصلاردا بولغانی کبی بو خصوصده‌ده حقیقی
تورکستانلیلرگه قاراغاندا باشقاچا، ممتاز معامله کوره‌تکه‌ن ایکه‌-
نلیکله‌رینی آشکار قیلیب توره‌در.

چاغاتای.

تورکستانده بولشه‌ویک وحشیلیگی

(بر تورکستانلینینگ باشقارمامزغا یازغان مکتوبیدن)

مکتوب ایگه‌سینینگ یازووغا قاراغاندا، او، کوب ییللاردان بری تورکستاننده
تورکستان مسنده محکمه وه معارف ایشله‌رنده خدمت ایتیب تورکه‌ن قاموس
الاعلامی، اوچون ایشله‌گه‌ن، علمی مجموعه‌لرده «یالقین» امضاسی بیلن مقاله
وه شعرلار یازوب کیلگه‌ن بر ذات (او کیشینینگ حقیقی اسمی وه آدرسی باشقارما-
مزغا بیلگیلی)در. سوزک واقعلار او کوپ بولداشلاری ایله بیرلیکده، تورکمه‌لیکه
بیلن عینه‌توب اوتومیکه محکوم ایتلگه‌ندن سونگ عائله‌سینی تشلاب ملکیمیزدن ایراقغا
قاچوب کیلگه‌ن. اونگه بیرار محکوم ایتلگه‌نلرنینگ کوبیسی آیلیب اولدیریلگه‌نلر...

— «بوتون یوموت تورکمه‌نلری بولشه‌ویکلر ظلمیگه چیدی‌
آلمای ساویت حکومتیگه قارشو قوزغالدیلار. مه‌ن: «حاضر قارشو
چیقماک، وقتی کیلمه‌دی، دیب آیتقان بولسام هم ظلمنی کوته‌ره
آلماغان خلق تینگلمه‌دی، هر یرده حکومت قوراماللارینی (ساویت
اداره‌لرینی) تارقاتماقغا باشلادیلار. آخرده موندان اوچ آی اول
(مکتوب یانوار باشلارنده یازیلغان. باشقارما) خائن بولشه‌ویکلر،
یعنی آیتاقوف، آتاباییفلار (تورکمه‌نستان حکومت باشلوقلاری)
باباقیش تورکمه‌نلر اوستیگه 16 آیروپلان (طیاره)، ایکی زره‌لی
آوتوموبیل وه 2000 عسکر چیقاروب بوتون یوموت تورکمه‌نلرینی
قلیجدن کیچیردیلر، اوغلان اوشاقلارینی اسیر ایتیب، مال وه
ملکلرینی ویران ایتدیلر. یوموت تورکمه‌نلریدن آنگلایان بر
آدامده قویمادیلار، اولگه‌نی اولدی، اولمه‌گه‌نی 8 ییلدن، 10 ییل
مدتله سورگون ایتلدی. شونینگ بیلن بوتون یوموت تورکمه‌نلرینی
محو وه پریشان قیلدیلار...»

مکتوبینینگ سونگیدا «یالقین» شونه‌ای دیبدر:

«— ای قارداشلاریم! مه‌ن سیزنینگ «یاش تورکستان»، ژورنا-
لگزنی ایران یوردنده بر نیچه آداملار قولندا کوروب ممنون بولدم.
سیزگه اوشبو مکتوبنی یازماقدان مقصدم، بو خطمنا تورکستان ملی
استقلالی شعاری بیلن چیقاروب تورگه‌ن مجموعه‌گز صحیفه‌سنده اورون
بیریب، مه‌نگه هم مه‌نگیده‌ک کیشیلرگه یول کورسه‌توویگزنی او-
تونمه کیده‌ر...»

تورکستانده قوزغالیش حرکاتی (*)

(«روسیه ده‌ی» مجموعه‌سیدن)

تورکستانده بولشه‌ویکلرنینگ قیشلاق سیاستی نتیجه‌سیده توغو-
لغان قوزغالیش حرکاتی ایکی ییلدن‌بیری یینه‌ده دوام ایتمه‌ک-
ده. ینگی و ینگیلیکی سه‌وگوچی تورکستان خلقی بولشه‌ویک ظلملریگه
چیدی آلمای اوز شرف و حیثیتی، جانینی قوروماق اوچون
بولشه‌ویکلرگه قارشو قوراللی کوتره‌لیشکه مجبور بولدی. حکو-
مت ایله اهالی آراسیدا ایکی طرفه اوچون‌ده بویوک تلفات ایله
نتیجه‌له‌نه‌رگه‌ن حقیقی محاربه‌لر بولوب تورمه‌ده. اون میکلرچه
تورکستانلی روسیه‌نینگ اوزاق شمالیغا — «سولوفکی» گه — سور-
گون ایتلگه‌ن و اون میکلرچه‌سی‌ده تاغلارغا و افغانستانغا
قاچوب کیتکه‌ن. بو محاربه‌لرده ساویت حکومتی‌ده آز تلفات
بیرمه‌دی.

اهالی ناراضیلیغینینگ باش سببی، بولشه‌ویکلرنینگ اهالینی بو-
توللای تالاب اونی یله‌نچی حالیغا کیتیریب قویغان سیاستیدر. تاخته
بازار قوئوپیراتیفیندا ییرتیق کییملی و آیاق یالانگ بر تورکمه‌نی
کوردم. و تاپیشم معنکه او تورکمه‌نی کورسه‌توب شوندای حکایه
قیلدی: «بو تورکمه‌نینگ 18 مینگ قویی بار ایدی، ایندی فقط
800 قویی قالغان، بولمه‌ده یاریسینی افغانستانغا هایداتوب یوباردی؛
اوزی هم افغانستانغا قاچماقچی بولغان وقتده، یولدا اوشله‌نوب
جینگه آتیلغان ایدی؛ جینده‌ن یاقداغینه قوتولوب چیقدی...»

ایش و ینگیلیکی سه‌وگوچی تورکستان دهقانلاری ایله
داغادا یامان‌اق وضعیتده‌درلر. بولشه‌ویکلر یوللاریدا بوتولله‌ی
بیزار قیلدیلار. بر دوکان قارشوسیدان اوتوب کیته‌رکه‌ن، دوکان
ایچیده بولغان بر نیچه آدامینگ سویله‌شوله‌ریدن او پرده‌کی آنگیر-

(*) بو آز قیسقارتیلیب باسیلدی.

وضعیتنی یاخشیلیغه تعیین ایته‌درکه‌ن حالادا خاطرمدان چیقماغان
شو جمله‌نی ایشیتیب قالغان ایدیم: «ناگرم، بو قانداق ظلم! شوندای
هم ظلم بولادمی؟!»

بوتون بو ناراضیلقلار سوڭ زمانلاردا آچیقدان آچیق عصیان
و جبهه حرکتلریگه ئه‌یله‌نیب کیتکه‌ن. تاغلارغا و افغانستانغا
قاچوب کیتکه‌نلرنینگ سانی اون میکلرچه‌دیر. مختلف حصه‌لرغا بو-
لونغان بو عصیانچی و جبهه‌چیلر قومونیستلارغا و ساویت مامور-
لریگه باسقین قیلیب اولارنی اولدیرمه‌ده‌درلر. بعضا بو حصه‌لر بویوک
شهرلرگه حتی مرکزلرگه‌ده جسورانه باسقینلار قیلورلار. مثلا:
معلومکه بو عصیانچی دسته‌لرده‌ن برینینگ سمرقند مالیه شعبه‌سینینگ
سالق بولومینی تخریب ایتیب سالق دفترلرینی آلوب کیتکه‌نله‌رینی
حکایه قیلدیلار. ایکینچی بر دفعه‌ده عصیانچیلار قومیسارلاردان
برینینگ اویگه هجوم قیلیب، اوینده‌گی بار نرسه‌سینی — «بو مال-
لارنینگ همه‌سینی خلقدان تالان قیلیب آلغانسنگ» دیب — تالا-
غانلار و فقط خاتونی‌یالاچاقاسینینگ زارلانووی سایه‌سیده اوزینی
اولدیرمه‌گه‌نلر.

بوندای جبهه باسقینلارندان باشقا بویوک توقناشولار هم بو-
لوب تورمه‌ده. بوندای توقناشولار بالخاصه افغان چیگره‌سیگه یاقین
منطقه‌لرده واقع بولادر. عصیانچیلار ایله قیزیل قوشون حصه‌لری
آراسیداغی بو مصادمه‌لر تورکستاندن چیقغان کوپله‌ریمگه‌چه یتمه-
گه‌ن ایدی(*). سوڭگی محاربه‌نینگ تفصیلاتینی خیلی دهشت
آور بر صورتده نقل قیلغان بر تیمیریولچی ماکه‌چیسی (ماشینیست)نینگ
حکایه‌سینی بالذات تینگله‌دیم. اونینگ ئه‌یتوویگه قاراغاندا عصیانچیلار
چه‌کیستله‌رده‌ن و قیزیل عسکرله‌رده‌ن عبارت خیلی بویوک بر
ساویت عسکری حصه‌سینی اسیر قیلیب «جه‌قا» قوشولاریغا
مخصوص قیافه‌ده بولغانلارینی اولدیرگه‌نلر و عادی قیزیل عسکر-

(*) مؤلف تورکستاندن یولدان 4—3 آی ایلگری قاچیب چیققان.

Abdulvahap Kara

لەری سریست قویوب یوبەرگانلار. بوندای بویوک توقاشولار ایران جیگارەسی منطقەسیدە واقع بولوب تورەدر (1).

اوت آراباسندا بو جهەتگە بارا یاتقان بر اوجوچی (طیارەجی)نی اوچراتدم. قاراجیق (تورکمەنستاندە بر اشتاسیون) قارشوسندان اوتوب کیتەرکەن عسکرلەرنی وە بولار ایچندە اوتورگەن قیزیل عسکرلەرنی کوردم. یرلی خلقنینگ تەبوویگە کورە بوندان بر آز آول بو یردە قیزیل قوشون حصەلەری ایلە عصیانچیلار آراسندا توقاشولار بولغان وە بو توقاشولار آتاسندە عصیانچیلار بر قانچا وقتغاچا تمیر یول اشتاسیونینی دە ضبط ایتیب تورگەنلەر.

عصیانچیلار فرغانەدە، خوقند، آندیجان، نمانگان وە اوش منطقەلەریدە هەم فعالیتدەدرلەر. فرغانەدە کورشیرمەت (شیر محمد بیک) اوزینینگ خیلی بویوک دستەسی بیلەن فعالیت کورسەتمەکدەدر. بو کیشی اوز آدملاری بیلەن 1923/24 ییللاردا مملکتینی ترک ایتیب آفغانستانغا اوتوب کیتکەن وە سونگ وقتلارغا داوور او یردە یاشاماقدا ایدی. ایندی او یەگیدەن اوز یورتیگە قایتوب ساویت حکومتیگە قارشو یەگیدەن کورەشە باشلاغان (2). اوش منطقەسندە — اسمینی ایندی اونوتدیم — 60 یاشار بر قیرغیزنینگ قولی آستداغی توپدە فعالیتدەدر، بو کیشی بولشەویک حاکمیتینینگ اینگ فعال وە بارشماس دوشمانلاریندان بیریدر.

بو عصیانلارنینگ سببینی آنگلاماق اوچون بولشەویکلەرنینگ سونگگی ایکی ییلدەنبیری تورکستان قیشلاقلاریدا یوروتوب تورگەن سیاستلەری توغروسیدە بر نیچە سوز ایتمەک کیرەک. مەن 1000 اویدەن عبارت بولغان بیچنتە (تاجیکستاندا) قیشلاغیدا یاشادیم. بو قیشلاقنینگ اهالیسی اکثریتلە باغچیلیق (اوزومچیلیک) بیلەن مشغول بولادر. 1929 نچی ییلدەن بویان باغچیوانلارغا اوز اوزوم-

(1) بو حقدە یوقاریدا باسیلغان تورکستانلی «یاش تورک» نینگ یازوقلاریغا باقیلسین.
(2) مەن کیتکەندەن آلغان سونگگی معلوماتغا کورە، بو شیر ... توغریسی اوختشایدر.

لەرینی خصوصی آلوجیلارغا ساتیشغا اذن بیریلمەیدر. باغ ایگەلەری اوزوملەرینینگ هەر پودینی 1 سوم 20 تیین بیدلیگە بولشەویکلەرگە بیرمەک مجبوریتیدەدرلەر، حالبوکە بازار نرخی هەر پودی اوچون 5 سومدر. بوندان باشقا، 300 باغچی آدام باشیغا سالیق اولاراق 25 پوددەن کیشمیش بیریشگە مجبور قیلینغانلار. بو باپاقیش باغچیلار بولشەویکلەر طرفیدەن طلب ایتیلگەن بو مقدارنی بوتون قیشلاق اهالیسینینگ یاردەمی بیلەن حکومتگە تاپشوردیلار. فقط بوندان سونگ بولشەویکلەر تاپاتاپان یەنە 50 پود کیشمیش طلب قیلا باشلادیلار. اهالی آرتق بو طلبنی بیریشگە تنگکورە آلیش اقتداریدە ایمەس ایدی. بو بختسیز انسانلارنینگ اکثریتی قامالیش وە سودگون ایتیلیشدەن قورقوب اوی-ایشیکلەرینی ترک ایتیب تاغلارغا قاچوب کیتدیلەر. بولشەویکلەر قاچقانلارنینگ بوتون مال وە ملکلەرینی مصادرە قیلیب، قاچماغانلارنی بر ییلدان اوچ ییلغاچا حبس ایتدیلەر.

1931 نچی ییلدا محصولات یاخشیغینە بولغان ایدی. تورکستانلی دهقانلار بیلەن بو حقدە قیلغان مصاحبەلەر آراسیدە دائما خیلی جوابنی ایشیتدیک: «بو محصولاتمیزدان بیزگە فائدە یوق؛ بولارنینگ هەممەسینی بیزدەن تارتوب آلادرلار وە بیزنینگ بالالاریمیزنی یەنە آچ قالدیرادرلار».

ایگین ایشلەری باشلانارکەن تورلو «بریغادا»لار (بولشەویک دستەلەری) قیشلاقلارغا باروب دهقان اویلارینینگ لیستەسینی (سیاهەسینی) ترتیب ایتەدرلەر. هەر عائلەنینگ قانچا محصولات آلوب اوندان قانچاسینی حکومتگە بیریشی لازم ایکەنلیکی حقدە تاپشوروقلار قیلادرلار. بر دهقاننینگ حکومتگە بیریشی لازم بولغان قدر محصولاتنی آلوب آلالماغانی بولشەویکلەرنی اصلا قیزیقتیرمایدر. ایتەلیکەن مقدارنی تولدوروش اوچون 10-20 پود بازاردان ساتوب آلوب اوزینینگ اوندورگەن محصولاتی بیلەن بیرگەندە، حکومتگە تاپشورغان دهقانلار کوپ اوچرەیدلەر.

Abdulvahap Kara

حكومتنك دهقان بلان باجتا خصوصده‌غی دفتاری بو سويله-
ديككه‌ن‌بعده‌غيده بلماز ايدی. هر دهقان، باجتالی بولسون يا بولمسون، بولشه‌وويكلرنك آولدان تعيين ايتديكلری مقدارده باجتالی
تاپشورماغا مجبوردر. اوتكان يل (1930 نجی يل) كوز سو كلا-
رنی باقی، بولشه‌وويكلر اويمه آری آقاروب يوروب خلقنك كورپه
(يورغان)لارنيه‌گی باجتالی‌ده مصادره قيلديلار (1). بونداى معامله-
لر دهقانلار آراسدا غلياغا سبب بولدی، بعضی دهقانلار تاشكندكه
وه حتی موسقواغا عريضه بيرديلر، فقط هيچ بر نتيجه چقمادی...

توركستان، بوتون خلق طبقه‌سينك اينگ سوكيلی نعمه‌گی
بولغان مشهور قاوونلی، سه‌ميزلی، پالاوودان محروم بولدی. او
آرتق بوتونلای يوق بولغان. دهقانلار پالاو پيشيرگه‌ ايچيكه بر آز-
عه‌غری، بر نيچه دانه اوروك وه ايكی-اوچ قاشيق اوين سالوب
سودن حاضرلانغان ئاللا قاندای شوربا بلان كيچينه‌ كيده‌لر.

بوتون خلق تاپماى ايچنده هيچ بر زمان بر مدرسه‌ده
تاپلماين‌رغان قوتويير انقلاب قوتندادر. قوتويير انقلابلارنك بوش تاقچلا-
لاردا يالمرتيش توزی (پاراشوك) قوتولادی قويولغان. هر آيدا
بر ويا ايكی دفعه بو تاقچالار آراق (وودقا) وه شراب شيشه‌لاری
بلان زيننلنه‌دور...

* * *

قورال تاشلاش قونفرانسی

2 نجی فيورالدا جنيوه شهرنده قورال تاشلاش قونفرانسی
آچيلدی. 60 دان آرتق دولت اشتراك ايتكن بولووی جهتدن،
بو قونفرانس اينگ بيوك جهان قونفرانسی سانالادر. قونفرانس
قورال تاشلاش (ترك تسليحات) ديب آتالسا هم حقيقتده اونك

(1) بو مقدمه يش توركستان ده اوتكن يلغی سالارنك رسنده يازيلغان
ايدی.

مقصدی قورال آرتيش (تحديد تسليحات) بلان گنه مشغول بولاقدر.

قونفرانسدا ايكی مهم نقطهٔ نظر باردر. بريسی فرانسه تاماميدان
اورتاغا آتلغان بولوب: اولا بوتون دولتلر اوچون امنيت شرائطی
يارانماق وه ملتلر اوبوشمه‌سی قارامانغندا اوكا داخل دولتلرنك
هر بريندن آلنغان قورالی كوچ آماده قيلماقله اونك قوماندی
عمومی صلحنی بوزوچی دولتكه قارشو چيقا بلادرگن بر سورنده
محكملامك. فرانسه حكومتی نقطهٔ نظرنجه بو شرائط اوروپا
كيليكدج هر دولتنك اوز ملی احتياجی بلان متناسب صورتده
قورال آرتريش ايشی هيچ قين ايمه‌سدر.

فرانسه‌نك بو نقطهٔ نظرينی جهان اوروشنده‌ن سونك تأسيس
ايتلب ملی بر لگيبنی تاپقان دولتلر، مثلا: لهستان، چه‌خوسلوواك-
فای، رومانيا وه يوگوسلاويا مقبول كوره‌درله‌ر.

بوگا مقابل ايكنچی نقطهٔ نظر آلمانيا طرفنده‌ن بيان ايتلمه-
كده. ورسای صلح معاهده‌سی بوينچه آلمانيا 100 مينگدن آرتق
عسكر سالقلاش وه عمومی مكلفيت عسكريه تطبيقی حقنده‌ن محروم
ايتلگه‌ندر. اونك قوراللانو حقی‌ده كوب كه‌مه‌يتريلمش ايدی.
مه‌نه شو سببده‌ن آلمانيا، طبيعی، باشقا دولتلرنكده قوراللارينك
كه‌مه‌يتريليشنی طلب ايته‌در. آلمان حكومتينك فكرينچه دولتلر
آراسندا قوراللانو جهتده‌ن بو كونكی تينگسزلك حكم سوروب
توردیكچه امنيت شرائطی حاصل بولا آلمايدر.

ديگر دولتلرنك نقطهٔ نظرله‌ری بو ايكی فكر اطرافنده
ايله‌نوب توره‌دی.

ساويت روسيه‌سی ايسه بولاردان بوتونله‌ی باشقا بر وضعيت
آلوب توره‌در. بولشه‌وويكلر بوتون دولتلرنك درحال، شو يو-
كون، بوتونله‌ی قورالسزلانوويني طلب ايته‌درله‌ر. بولشه‌وويكلرنك
بوندان مقصدی صلحپرورلق ايمه‌س، بلكه باشقالارنك قورالسز-
لنيدان استفاده ايتيب جهان قوموينزم انقلابينی آسانلقلا وجودكه

Abdulvahap Kara

كيرمەك اوچون قولاي شرائط ياراتماقدەدر.
قوقراتسنك ايشلەري اوزون‌عه وقت دوام ايتە‌كيرمەك.

* * *

اوزاق شرقدە

ياش توركستان‌نك آوگۈس (26-24) سانلاريندا درج ايتد‌
يكي اوزاق شرق وقعەلەريندە جزئي بالخاصە قزيقتيرادرغان وقعەلەر
بو مسئلەنك روسيە‌ياپونيا مناسبتيغا عائد بولغان قسميدر. بو جهتدەن
خاربين شهرينك ياپونلار طرفدەن اشغال ايتلبشي بويوك اهميتكه
مالكدر. خاربين، مثلاً ختاي توپراغيدا بر روس شهريدر. بو شهر
شرقي ختاي تيمر يولي اوستندە وە بو قسمي روسيە‌گە عائد بولغان
جنوبي ماچوريا تيمر يولينك باشلانغچ نقطەسندە توره‌در. اوزاق
شرقدان كيليب توركەن خبرلەرگە كورە او طرفداغي روسلەرنك
اكثريتي ياپونلارني ياقين اوقتلارنك «آراليق دولت» ياراتماق نيتندە
زينده‌گە ايمەس، حتي اولارني اوزاق شرقداغي روس ولايت-
لەريني توغريدان توغري اشغال ايتمەك فكرندە بولغانلارني تقديرندە
هم تقويه ايتمەك قرارينا كيلگەنلەر...

بولشەويكلەر ياپونيا بلەن سوغوشغا كيريشەدن قورقوب حاضر-
جەلك يالغز ناتوقولي قرار لاه قبول ايتەكلە كفايەلەنيب كيلەدلەر.
عيني زماندە توزلي مملكتلەر مطبوعاتيدا بولشەويكلەرنك شرقي
ختاي تيمر يولني جنوبي ماچوريا تيمر يولينك روسيە‌گە عائد
قسمي بلەن برابر (طبيعي، ياپونلار تمامندان روسيەنك اوزاق
شرقداغي مافعيگە صرد بيكورمەسلك شرطيلە) ياپونياغا ساتماق
فكرندە ايكەنلكي شايعەسي پيدا بولا باشلادي. بونكلە برابر
بولشەويك دوشماني بولغان روسلەر وقعەنك جريانيني آرتق هيچ
بر حالدە اوزگەرتە آلماسلغي وە روسيە اوزاق شرق ولايتلەرينك
ياپونلار قولغا اوتوب كيتيشي قاعدەدەدرلەر.

بر نحقداً دوستلاريمزدان بعضيلارينك، اوزاق شرقدان
قوولغان روسيەنك اوز قول آستندا بولغان غيرروس اولكەلەردە
محكملەشەجەگيني سويلەب خوف قيلشلاريغا قوشولا آلمايمز.
روسيە بوتون دونيادە ايگ آچ كوز بر مملكتدر وە هيچ بر زمان
استيلاگە تويمەيدر. او، بە قادار كوب بر اولكەلەسە او قادار كوب
اشتها لاناذر. «اشتها يمەكلە كيلور» ديگەن مقالني روسيەنك آچ
كوزلگي مناسبتيلە سويلەنگەن ديلسەدە بولادر. روسيەنك اوزاق
شرقدان قوولوشي اونك ديگر اولكەلەردە حكم سوروب توركەن
جبر وە ظلمني آرتديريشغا سبب بولا آلمايدر. چونكە ظلمنك
بوندان آرتيغي بولمايدر. روسيە اوزاق شرقني قولندا ساقلاب
توروب اوز ايمپەرياليستلك وە مستملكەچيلك اشتهاسيني كمەيتمەس
ايدي. چونكە او آولدان قاعتسز دولت بولوب ياراتيلغان.

بر روسيەنك سياسي اعتباريني توشورەدرگەن معلوبيتي —
ايستەر اوزاق شرقدا، ايستەر باشقا بر طرفدە بولسون — هەر
زمان آرزو ايتەەلورمز.

روس-ياپون محاربەسندە روسيەنك يەگيليشي اونك قولنا
آستنداغي مللەر اوچون بويوك موفقيت بولغانلغي هەر كيمنك دە
خاطرندەدر.

* * *

توركيە حقندە ساويتلار يالغاني

موسقوادانغي ساويت ديپلوماتلاري حاضرغي توركيەگە قارشو
دوستلقلاري وە حتي — آز قالا — محبتلەري حقندە سويلەمەگني
يەلە باخشي كورمكدەلەر. عيني زماندە ساويت حكومتي تور-
كستان خلقينك توركيەگە بولغان اينگ طبيعي تمايللارينك ظاهريكە
قارشو سوك درجە انصافسزجاسيغا كورەشەدر. بولشەويكلەر تور-
كيەني نهايتدە آيانجلي بر حالدا وە توركيە حكومتيني ايسە‌غلكتينك

Abdulvahap Kara

ملی منافعینی ایمپریالیستلرگه ساتوجی قیلیب كورسه‌تیه‌ككه لا-
یته‌دولر. اونلار تورکیه‌گه دائر اوز نوبتی اغواگارانه یالغانلارینی
تورکستانلیلرگه «تورکیه‌ده قوزغالیش» حقده، استانبولدان آلغان
خبرلەری شكلده تقدیم ایته‌دولر. عشق آبادده چیقادرغان وه تور-
کستان ساویت غازیتالارینك اینك اعتبارلیسی سانالادرغان «تور-
کمنسکایا ایسکرا» غازیتاسی، 14 یانوار نسخه‌سنده «تورکیه‌ده
قوزغالیش» سرلوحه‌سیله شو خبرنی بیره‌دور:

— استانبول، 12 یانوار. حلب اطرافده اهالی آراسنداغی
عصیان دوام ایتمه‌كده‌دور. توقاشولار كوییه‌مه‌كده. هر كون
یه‌كیده‌ن یارالانغانلار وه اولدیریلگه‌نلر قید ایتیلمه‌كده. كوچه‌لر
اوروش میدانیگه ئوایله‌نگه‌ن. هر یرده عسكر توده‌لری، انقلاب-
چیله‌رنی قیدیریش (بوندان مقصد «شهر رحا» بولسا كیره‌ك. باشقا-
ما) بیر بلەن یكسان قیلغان. حلب اطرافداغی تاغلی قبیله‌لر
شهرگه هجوم ایتمه‌كده‌لر».

حلب بو كونده سوریه‌گه قاراشلی بیر شهرده‌دور. بوندای بولسه-
ده، بیگه‌له‌ر بلەن اعلان قیلیرلر. فی الحقیقه او یرده بوندان بیر آز ایلگه‌ری
بولوب اوتكه‌ن سایلاولار مناسبتیله خلقی بویوك قوزغالیشلار واقع
بولغان ایدی. لكن تورکستانلیلەرنی تورکیه اهالیسینك حاضرغی
تورکیه حكومتیده‌ن گویا نارازی ایكه‌نلیگیگه ایناندیرماق اوچون
بولشه‌ویكله‌ر سوریه عصیانلارینی تورکیه چیگه‌ره‌سی ایچیگه كیر-
یته‌دولر وه اوز پروواقاتورلق یالغانلارینا حقیقت شكلینی بیرمه‌ك
اوچون‌ده بو خبرنی «استانبولدان» كیتره‌دولر.

* * *

تورکیه‌ده

رومانیانك سیلیستره شهرده چیقیب توركه‌ن تورکچه «حق
سوزی» غازیتاسینك 8 نجی فیورال نسخه‌سنده یازیلغانیغا قاراغاندا:

— «22 یانوار 1932 تاریخنده جمعه نمازیدان سوكرا
استانبولدا ویره یاتان» جامعده بیرنجی دفعه اولاراق قرآن كریم
تورکچه، اوقولغان. بوندان سوك خلقنك آرزوسی اوزرینه استانبو-
لنك باشقا جامعلارنده هم قرآن تورکچه اوقونداغا باشلاغان.

«حق سوزی» غازیتاسی: «صاحب اجتهاد امامیمز امام اعظم ابو
حنیفه حضرتلرینك، عربچه‌نی یاخشی اوقویالماغان وه یاخشی بیلمه-
گه‌ن بیر مسلماننك، نمازده عربچه‌دن باشقا تیلده عبادت ایتمه‌سی
جائزدر» طرزنده‌كی حكیمانه سوزله‌رینی محكم بیر سند وه قطعی
بیر برهان وه دلیل اتخاذ ایتیب اجرا قیلینغان بو حركت دینداراینك
دوبروجه مسلمان عالمنده هم اورون تاپیب تعمم ایته‌جه‌گینی
امید قیلادر.

عینی غازیته، استانبولدا سلطان فاتح جامعینك منارەسیده‌ن
بیرنجی دفعه اولاراق تورکچه اذان اوقولغانینی بیلدیره‌دور.

تورکچه اذان شودور:

آلله بویوك‌دور. (4 دفعه)
تاڭریدان باشقا تاپاچاق یوقدر.
بن شاهدم كه تاڭریم بویوك‌دور
نبی محمد، آلله رسولی.
بن شاهدم كه او حقدن كه‌لدی
ای دیكله‌یەنلەر كه‌لگز نمازە. (2 دفعه)
ای ایشیده‌نلەر قوشوكز فلاحه (2 دفعه)
آلله بویوك‌دور (2 دفعه)
تاڭریدان باشقا تاپاچاق یوقدر.

اسلام دینینی قبول ایتكه‌ن خریستیانلار

بعض آوروپا غازیتالارینك بیرگه‌ن خبرلرینه كوره: 1931
نجی یل ایچنده تورکیه‌ده 300 خریستیان اسلام دینینی قبول ایتكه‌ن.
بولارلار ایچنده كوپ رومیلەرده بار.

تورکیه-ایران مناسباتی

«ایسوزجه ملّت» غازیتاسینینگ 26 یانوار سنجه‌سنده یازیلغانیغه قاراغاندا: 23 نچی یانواردا تورکیه وه ایران تیشقی ایشلەر ناظرلاری تهراندا تورکیه‌ایران چیگرەسینی بەگیدەن قطعی صورتده اصلاح قیلادرغان بر معاهده امضالاغانلار. بو معاهده‌گه کوره ایران حکومتی تورکیه‌گه «آغریداغ» اطرافیده بر پارچا یر، تورک حکومتی ایسه ایران قالدەسیغا «بازیرغا» حوالیسینینگ بر قسمینی ترک ایتەدر.

«قوطور» حوالیسنده ایکی حکومت آراسیدا منازعەلی بولوب کیلگەن یرنینگ بر پارچاسینی تورکلەر ایرانگه قالدیریب منازعەنی حل ایتشلەر. کیلەچەک کوکلەمده (ایلک بهارده) ایکی دولت مرخصلاریدەن مرکب بر قومیسیون یەگی چیگەرەنی بلگیلەب چیقیشغا آلاچاقلار.

بوندان سوگرا ایکی دولت آراسیدا چیقادرغان هر تورلی منازعەلی مسئلەلەرنینگ حلی اوچون حکم اصولی قبول ایتلمشدر.

معلومدرکه اوتکەن ییللاردا کی کورد عصیانی وقتده، چیقغان تورکیه‌ایران حدود قاوغاسی، بو ایکی دولت آراسینی بوزاماق اوچون فرصت آختارغان اجنبیلەرگه مهم قورال بولا یازغان ایدی. اونگچون تورکیه ایله ایراننینگ برری بیلەن دوستلق یولیله کیلیشووی هر بر تورکستانلینی کوب سەویندیرەدر.

* * *

تورکستان خبرلەری

1 — تورکمەنستان حکومتینینگ دیکابر آییدا موسقوادا بولوب اوتکەن ساویت اتفاق اجرا قومیتەسینینگ 2 نچی سەسیونده بیرگەن معلوماتیغا کوره تورکمەنستانده ایشلەوچی ایشچیلەرنینگ عموم سانی

35 مینگ 300 ایمش. بولاردان تورکمەنلەر یوزده 30 دەن آزغینه آرتق (30,3)، یعنی 10 مینگ بش یوز چاماسیدادر.

شو معلوماتیغا قاراغاندا، تورکمەنستانده تورکمەن شیوەسنده 4 مرکزی، 9 رایون غازیتاسی وه 5 مجموعه چیقیب تورەدر ایمش.

2 — دەکەبه‌کیچی «قازاق» غازیتاسینینگ 11 نچی دیکابر سانیدا بیریلگەن خبرگه کوره، تورکستان-سیبریا یولی اوستیدەگی «آیاکوز» شهرنده فابریک‌ذاوود مکتبنده اوقوب یورگوچی تورکستانلی بالالاردان 81 ی هایداب چیقاریلغانلار. قازاق معلمەلرینینگ: «بو بالالارنی نیچون هایداب چیقاردینگیز» دیگەن سؤاللاریغا مکتب مدیری «غانچاروفسکی» دیگەن بر روس: «قازاق بالالاری سزگه قیمتلی بولسا هم مینگه آرزان» دیب جواب بیرگەن.

3 — دیکابرنینگ 7 سیده آلما آتادا توپلانغان قازاقستان معارفچیلاری قورولتاییدا معارف قومیسارینینگ بیردیگی معلوماتیغا کوره قازاقستانداغی 13 مینگ 890 معلمنینگ یوزده 80 ی «اوقوتوچیلق بلیمیغه جەتینگ ایمەس» ایمش.

معارف قومیسارینینگ اوزی طرفیدەن «بیلمەس» دیب تانیلغان معلملەرنینگ خلق معارفی ایشیگه قاندای خدمت ایته بیلیشی اوستیده توختاب اوتوروشنینگ حاجتی یوق.

لاتین حروفاتیغا قارشولق

4 — دەکەبه‌کیچی «قازاق»نینگ 16 نچی دیکابر سانیدا یازیلغانیغا کوره غازالی ایله یاقینداغی آرال رایونلاری اوکوزنگەچه لاتین حروفاتیغا قارشولق کورسەتوب هیچه عرب حرفلەریله یازارلار ایمش.

غازالی رایون اجرا قومیتەسی، مرکزنینگ بو خصوصداغی سوراویغا جوابا: «بز لاتین حروفاتیغا کوچکەن بیلەن آوول خلقی کونەمیدر» دیگەن.

غازالی رایون بر قومیتەسی ایسه مرکزگه قایتارغان جوابیده: «لاتینگزنی بز بیلمەیمز» دیب قویا قالغان.

Abdulvahap Kara

سیاسی اولدوروشلەر

5 – 3 نجی دیقابردە ناماقانلغا قاراشلی «جورتوق» قیشلاغندا باختا یغیش ایشلەریچون تشویقات یوردوتوگە چققان قومسومول خواجە اوغلی عزیز «صنفی دوشمانلار» طرفیدەن اولدیریلگەن. («پراودا ووستوکا»، 9 دیقابر).

«خلاج» دایرەسیدە باختا یغیش ایشلەری بلەن مشغول بولوب یورگەن قولخوز وکیلی بکچی اوغلی رحمت آغا «صنفی دوشمانلار» طرفیدەن اولدیریلگەن. (عینی غازیتادان).

«انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» نك مهم بر قراری (*)

(اوز املاسیلە)

— «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» اغراض وە مقاصدینی وە بولشەویك روسیەنك تیرە گیازلق برلە قیلیب تورگەن ظلمینی خلقغا آڭلاتماق، خصوصاً هندستان اهالیسیگە بیلدیرمەك اوچون 5 کشیدەن عبارت «مجلس ما تحت» قائم قیلدی.

«انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» نك 12 نومرەلی قراردادی یوزیدەن «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» پشاوردە عقد ایتلگەن خصوصی مجلسیدە انجمننك اغراض وە مقاصدینك پروپاغانداسی اوچون صدر وە ناظم اعلانیدە شامل اولدیغی حالدا 5 ارکاندان عبارت بر «مجلس ما تحت» قائم قیلیب بو «مجلس ما تحت» مجوزە مافوقنا پروپاغاندا سلسلەسیدە هر بر تدبیر وە تدابیرلە عمل ایتە بیلسین اوچون اختیارات کلی تاپشیریلماسینی قرارغا آلادر.

مدت مذکورەنك تمامیدەن سوڭ بو مسئلە ایکنجی مرتبە حصول فیصلە (قرار حصولی) اوچون انجمن مذکورگە پیش

(*) بو «انجمن» حقندە «یاش تورکستان» نك کیلەجك سانیدا آیریجا مقالە یازیلاجاقدر. باشقارما.

(تقدیم) قیلنور.

رکنیت (هیئت) مجلس ما تحت پروپاغاندا مجوزە فوق اوچون حسب ذیل (توبەندەگی) اصحاب منتخب اولدیلار:

1 ـ جناب محترم مولانا محمد یوسف صاحب هندی
2 ـ جناب محترم مولانا لطف الله صاحب هندی
3 ـ جناب محترم مولوی حبیب الرحمن البلغاری (مهاجر)

«یاش تورکستان» اوردو تیلیدە

«یاش تورکستان» نك 25 نجی سانیدا ذکر ایتلگەن پشاوردەگی «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» طرفیدەن سایلانغان مخصوص «مجلس ما تحت» اعضالاریدان محترم مولوی حبیب الرحمن البلغاری افندینك باشقارماغیزغا یوللاغان مکتوبیدە «یاش تورکستان» نك هندستانده اوردو تیلیدە سویلەشەدرگەن خلق آراسیدا عام رغبت قازانغانلغی وە بو سببدەن 21 وە 22 نجی سانلارینك اوردو تیلیگە تماماً ترجمە ایتلیب تارقالغانلغی یازیلادر. مولوی حبیب الرحمن افندی مجموعەمزنك «هندستانده بوندان سوڭ داعادا یاخشی تاپیلیب باعث ترقی» بولوشیغا ایناناتدر.

محترم مولوی حبیب الرحمن افندی وە «انجمن سعادت بوخارا وە تورکستان» نك باشقا محترم اعضالارینك تورکستان ملی استقلالی بایراغینی کوتەروب یورگەن «یاش تورکستان» مجموعەمز ایلە او طرفدەگیلاردنی قیزیقتیریب مملکتمزنك ملی قورتولوش مجادلەسیگە اولارنك دوستانە نظر وە علاقەلەرینی جلب ایتمەك ساحەسیدە کورسەتوب تورگەن خدمتلەرینی بوتون تورکستانلیلەر مەمنونیتلە قارشولایدرلار.

«یاش تورکستان» آوروپا مطبوعاتیدا

بەرلیندە چیقادرغان «Ost-Europa» مجموعەسی شو فیورال نسخەسیدە ساویت عسکرلەری حقیدە معلومات توپلامشگەن K. Vasilevski نك

Abdulvahap Kara

„Revolutsiya i Natsionalnosti" مجموعه‌سینینگ فیورال ـ مارت 1931 نسخه‌سنده‌کی «قیزیل قوشوننینگ ملی قوررولوشی» سرلوحه‌لی مقاله‌سیله بر قاتاردا «یاش تورکستان» نینگ 23 نجی سانینداکی «تورکستانلیلر عسکرلکده» باشلیقلی مقاله‌سیده باسیلمیشدر.

«یاش تورکستان» فائده‌سیغا

«یاش تورکستان» نینگ دوامی اوچون ته‌زین ده یاشاوچی تورک ـ تاتلیلاردن باشقارماغا توبه‌نده‌کی اعانه‌لر کیلمیشدر:

1 ـ	یونس ذاکر جان	یکه‌دن	ـ 150	ه‌کسیقو دولاری
2 ـ	محمد هاشم میرزا محمد	»	ـ 100	» »
3 ـ	احمد ولی ابراهیم	امریکه‌دن	ـ 100	» »
4 ـ	عبدالعزیز صابر حاجی	»	ـ 50	» »
5 ـ	تاشکندلی اکبر خواجه	»	ـ 50	» »
6 ـ	عبدالله دلیش	»	ـ 50	» »
7 ـ	عبد المطلب میرزا محمد	»	ـ 30	» »
8 ـ	عباس الهامی	»	ـ 30	» »
9 ـ	علی آکا عمر	»	ـ 15	» »
10 ـ	غلام یودین	»	ـ 10	» »
11 ـ	نجم الدین شیخ	»	ـ 10	» »
12 ـ	کلیم الله اوتوش	»	ـ 10	» »
13 ـ	اسماعیل علی	»	ـ 10	» »
14 ـ	رحمت ملا آخوند	»	ـ 5	» »
15 ـ	ع. تودیانوف	»	ـ 2	» »

جمعی ـ 622 ه‌کسیقو دولاری

شو آقچه ته‌زین قورسیله (31 .XII .29 ده) فرانقغا ته‌بدیل ته‌تیریلیب، 3856.40 فرانقلق چیک حالندا یونس ذاکر جان بیک ناملندان «یاش تورکستان» باشقارماسیغا کوندریلمیشدر. آلیندان یاقینلق کورسه‌تکه‌ن ته‌زین ده‌کی یورتداشلاریمیزگه بو همتله‌ری اوچون یوره‌کدن تشکرلر ایته‌مز. بوقاریداکی لیسته ته‌زین ده چیقادرغان روسچه «ناشا ـ زاریه» غازیتاسینینگ ادارەسیگه هدم یوللاندی. باشقارما.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Herbert Wolf, Berlin SO 36.
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4